

Forskrifter om skredmjelt, svartkurle og trøndertorvmose som prioriterte arter etter naturmangfoldloven

1 INNLEDNING

Klima- og miljødepartementet legger med dette fram forslag til tre nye forskrifter om prioriterte arter etter naturmangfoldloven § 23 og 24. Forslaget omfatter for to av artene også bestemmelser om beskyttelse av økologiske funksjonsområder. Det foreslås forskrifter for følgende arter:

1. Skredmjelt (*Oxytropis campestris* ssp. *Scotica*) (med økologisk funksjonsområde)
2. Svartkurle (*Nigritella nigra*)
3. Trøndertorvmose (*Sphagnum troendelagicum*) (med økologisk funksjonsområde)

Ved å prioritere disse artene vil de komme inn under en ordning som innebærer en særskilt tilpasset forvaltning for artene.

I dag anses utryddelsen av arter som en av de viktigste og største miljøtrusler verden står overfor. I Norge har en rekke arter gått sterkt tilbake i løpet av de siste femti år og står i fare for å bli utryddet. Det følger av Sundvolden-erklæringen at *”denne regjeringen vil bygge sin politikk på forvalteransvaret og føre-var-prinsippet. Den kloden vi skal overlate til våre barn skal være i minst like god stand som vi overtok den fra våre forfedre”*.

På det 10. partsmøtet under biomangfoldkonvensjonen i Nagoya i 2010 ble det vedtatt en ny strategisk plan (2011-2020) med nye globale mål for biologisk mangfold fram mot 2020. Hovedmålet for 2020 i den strategiske planen er:

”Effektiv og umiddelbar handling for å stanse tapet av biologisk mangfold for å sikre at økosystemene i 2020 er robuste og leverer livsviktige økosystemtjenester til folk, ... ”

Det mest aktuelle globale målet for arter er mål 12:

”Innen 2020 er utryddelsen av kjente truede arter forhindret, og deres rødlistestatus, spesielt for arter i sterkest tilbakegang, er forbedret og opprettholdt.”

Det nasjonale målet for truede arter er:

”Ingen arter og naturtypar skal utryddast, og utviklinga til truga og nær truga arter og naturtypar skal betrast.”, jf. Prop. 1 S (2014 – 2015) for Klima- og miljødepartementet.

Artene som nå foreslås som prioriterte arter, er klassifisert som sterkt truet på Norsk rødliste for arter 2010. Det betyr at de har svært høy risiko for å dø ut fra Norge.

Prioriterte arter er et sentralt tiltak i naturmangfoldloven for å ta vare på truede arter. Skal vi følge opp internasjonale og nasjonale mål, er det viktig å iverksette tiltak som på den mest hensiktsmessige og effektive måten legger til rette for at disse artene ikke dør ut og at det legges til rette for at artene kan forbedre sin bestandsstatus.

Praktiseringen av naturmangfoldloven, herunder reglene om prioriterte arter, er gjennomgått i Multiconsults rapport ”*Gjennomgang av praktisering av naturmangfoldloven*”. Det er siden mai 2011 registrert relativt få saker som berører prioriterte arter. Gjennomgangen viser at prioriteringen har hatt positive effekter på de vedtatte prioriterte artene. Prioriteringer har også ført til økt bevissthet og aktsomhet blant sentrale aktører. Samtidig er det svært få tiltak som er blitt forhindret som følge av prioriteringen.

Når det gjelder kostnader og tidsbruk, har økt kunnskap og oppmerksomhet om artene i noen tilfeller ført til at informasjon om artene kommer tidligere inn i saker og har bidratt til bedre framdrift og tidligere avklaringer. Samtidig er det flere eksempler på saker der prioritering har ført til forsinkelser eller ekstra kostnader.

Fylkesmennene har god kunnskap om både regelverket for prioriterte arter og om tilstanden for de prioriterte artene. Kommunene ble i mindre grad vurdert å ha tilstrekkelig kunnskap. Tiltakshavere, næringsutøvere og grunneiere ble i enda mindre grad vurdert å ha tilstrekkelig kunnskap.

Klima- og miljødepartementet mener dette viser at arter som blir prioritert forbedrer sin status, og at praksis til nå viser at det generelt er få andre samfunnsmessige ulemper med å prioritere arter. Samtidig ser departementet at det er behov for mer kunnskap om artene og hvor de befinner seg. Klima- og miljødepartementet følger, i samarbeid med berørte fylkesmenn og Miljødirektoratet, opp dette.

Klima- og miljødepartementet har vurdert at den mest effektive og hensiktsmessige måten å sikre overlevelsen til skredmjelt, svartkurle og trøndertorvmose er gjennom å vedta disse som prioriterte arter. Det er etter Klima- og miljødepartementets vurdering ikke andre virkemidler som plan- og bygningsloven, områdevern etter naturmangfoldloven, skogbruksloven, frivillige løsninger eller en kombinasjon av disse, som kan beskytte de foreslåtte artene mer effektivt eller hensiktsmessig. Dette fordi andre beskyttelsestiltak er for ressurskrevende, ikke setter klare forbud mot tiltak som kan skade og ødelegge artene eller fordi lovene/tiltakene ikke beskytter artene mot alle typer tiltak.

I valg av virkemiddel og i utformingen av forskriften er det også gjort avveining mellom sikring av disse artene og andre samfunnsinteresser, inkludert samiske interesser, jf. naturmangfoldloven § 14. Nyten ved å prioritere artene anses som meget stor. Det er generelt påvist få ulemper for andre samfunnsinteresser og for samiske interesser. En avveining og vekting av de ulike interessene i saken, dvs. nyten av å sikre artene opp mot ulempene, tilsier derfor at disse tre artene vedtas som prioriterte arter.

1.1 Status for arter

På global basis er det påvist at arter har dødd ut i stadig høyere tempo i løpet av de siste tiårene, og utryddelsen av arter anses som en av de største miljøtrusler verden står overfor. Den viktigste årsaken til tap av arter og bestander antas å være endringer i naturtyper og leveområder for planter og dyr som følge av inngrep, arealbruk og innføring av nye driftsformer.

I Norge er det påvist ca. 40 000 arter, men det reelle antallet er sannsynligvis omkring 60 000. Det er foretatt statusvurdering av omkring 21 000 arter, og 4599 arter er blitt klassifisert som rødlistearter (Norsk rødliste for arter 2010). Av rødlisteartene er 2398 vurdert som truet, som omfatter kategoriene kritisk truet (CR), sterkt truet (EN) og sårbar

(VU). Et antall på 125 arter er betraktet som regionalt utdødd (utdødd fra Norge etter år 1800).

1.2 Hjemmelsgrunnlag

Naturmangfoldloven av 19. juni 2009 nr. 100 §§ 23 og 24 åpner for at det kan fastsettes forskrifter om prioriterte arter. Etablering av prioriterte arter med økologiske funksjonsområder er et ledd i den felles innsatsen for å ta vare på arter, og er knyttet til forvaltningsmålet for arter i naturmangfoldloven § 5. Naturmangfoldloven § 23 gir hjemmel for å fastsette forskrift for å peke ut arter som prioritert, og angir hvilke kriterier som må oppfylles for at en art skal kunne bli prioritert. Kriteriene i § 23 er ikke uttømmende. Naturmangfoldloven § 24 anviser hva som skal til for å beskytte prioriterte arter, bl.a. forbud mot skade eller ødeleggelse og regler om beskyttelse av visse typer økologiske funksjonsområder av mindre omfang. Å gi regler om visse typer økologiske funksjonsområder innebærer beskyttelse av områder som arten er særlig avhengig av i deler av eller i hele sin livssyklus. For svartkurle foreslås det kun forskrift for arten som sådan etter §§ 23 og 24. For skredmjelt og trøndertorvmose foreslås forskrift som prioritert art med økologisk funksjonsområde etter § 24 første ledd bokstav b.

I henhold til naturmangfoldloven § 7 skal prinsippene i naturmangfoldloven §§ 8-12 legges til grunn som retningslinjer ved utøving av offentlig myndighet som berører naturmangfold, og det skal fremgå av beslutningen hvordan disse prinsippene er vurdert og vektlagt i saken. Forvaltningsmålet i § 5 om arter trekkes også inn i skjønnsutøvingen. I naturmangfoldloven § 5 er målet at artene og deres genetiske mangfold ivaretas på lang sikt og at artene forekommer i levedyktige bestander i sine naturlige utbredelsesområder. Så langt det er nødvendig for å nå dette målet ivaretas også artenes økologiske funksjonsområder og de øvrige økologiske betingelsene som de er avhengige av. De nevnte bestemmelser i naturmangfoldloven skal således inngå som en integrert del i skjønnsutøvingen ved saksbehandling etter naturmangfoldloven §§ 23 og 24. Videre inngår naturmangfoldloven § 14 i skjønnsutøvelsen. Det følger av denne bestemmelsen at tiltak etter loven skal avveies mot andre viktige samfunnsinteresser og samiske interesser.

1.3 Erfaringer med praktisering av prioriterte arter

Det følger av Sundvolden-erklæringen at *"Naturmangfoldloven skal ligge fast, men praksisen skal gjennomgås, jf. samarbeidsavtalen"*. Klima- og miljødepartementet har på den bakgrunn engasjert Multiconsult AS i samarbeid med Bærekraftig Investering AS til å innhente erfaringer om praktiseringen av fire deler av naturmangfoldloven, jf. rapport *Gjennomgang av praktisering av naturmangfoldloven* som er tilgjengelig på Klima- og miljødepartementets hjemmesider. Praktiseringen av reglene av prioriterte arter (§§ 23 og 24) er behandlet i dette arbeidet.

Det er siden mai 2011 registrert relativt få saker som berører prioriterte arter, og svært få tiltak er blitt forhindret som følge av en prioritert art. Det er registrert dispensasjonssøknader for tre av de åtte artene (dragehode, klippeblåvinge og svarthalespove). Svarthalespove står for en klar majoritet av dispensasjonssøknadene. Av 30 dispensasjonssøknader etter forskrifter om prioriterte arter ble 29 helt eller delvis innvilget. Én søknad vedrørende dragehode ble ikke innvilget.

Prioriteringen har hatt positive effekter på prioriterte arter. Prioriteringer har også ført til økt bevissthet og aktsomhet blant sentrale aktører. Undersøkelsen viste at nær halvparten (44 prosent) av Fylkesmannens miljøvernavdelinger, som er forvaltningsmyndighet for forskriftene om prioriterte arter, mener tilskuddsordningene og økt skjøtsel for prioriterte arter har positive effekter. Flere kommuner påpeker det samme. Halvparten av

fylkesmennene og 28 prosent av kommunene mener at prioriteringen har ført til økt bevissthet og aktsomhet blant sentrale aktører. To av tre direktorater som har behandlet saker med prioriterte arter mener at prioriteringen har ført til positive effekter for en lokalitet med prioriterte arter.

Når det gjelder kostnader og tidsbruk, har noen respondenter lagt vekt på at økt kunnskap og oppmerksomhet om artene fører til at informasjon om artene kommer tidligere inn i saker og at dette bidrar til bedre framdrift og tidligere avklaringer. Det er samtidig flere eksempler på saker der prioritering av en art har ført til forsinkelser eller ekstra kostnader. Flere respondenter påpeker at dette er en naturlig konsekvens av at flere samfunnsinteresser skal tas hensyn til i planlegging og prosjektgjennomføring. Undersøkelsen viser at blant Fylkesmannens miljøvern avdeling og kommunene, kjenner henholdsvis 28 og 11 prosent til at en prioritert art har gjort en sak vanskeligere, dyrere eller mer tidkrevende å gjennomføre. To av tre direktorater har rapportert det samme i forbindelse med drift og vedlikehold av veger og jernbane. De negative konsekvensene for grunneiere, næringsutøvere, kommuner eller andre knytter seg primært til forsinkelser eller økte kostnader, men det framkommer ikke av svarene i hvilken grad det er snakk om vesentlige konsekvenser eller mindre alvorlige konsekvenser.

Fylkesmannen ble gjennomgående vurdert å ha god kunnskap om både regelverket for prioriterte arter og om tilstanden for de prioriterte artene. Kommunene ble i mindre grad vurdert å ha tilstrekkelig kunnskap. Tiltakshavere, næringsutøvere og grunneiere ble i enda mindre grad vurdert å ha tilstrekkelig kunnskap, selv om det framheves at enkelte tiltakshavere har god kunnskap. Klima- og miljødepartementet ser det som viktig å øke kunnskapen og informasjonen til grunneiere og kommuner. Både om arten som sådan og hvor arten befinner seg. Dette er noe Klima- og miljødepartementet i samarbeid med berørte fylkesmenn og Miljødirektoratet vil følge opp ved prioritering av disse tre nye artene.

1.4 Mål, kriterier og premisser for prioritering av arter

De viktigste vilkårene og premissene for prioritering av arter følger av internasjonale og nasjonale mål for arter, naturmangfoldloven og føringene i kongelig resolusjon av 20. mai 2011 *Forskrifter om prioriterte arter*, kap. 1.2.

Når det gjelder internasjonale og nasjonale mål vises det til Innledning i kap. 1. I naturmangfoldloven er det vedtatt forvaltningsmål for arter i § 5. Forvaltningsmålet for arter er at *”artene og deres genetiske mangfold ivaretas på lang sikt og at artene forekommer i levedyktige bestander i sine naturlige utbredelsesområder”*. Prioriterte arter er et sentralt virkemiddel for å nå forvaltningsmålet.

Det vises videre til Innstilling nr. 100 (2008-2009) der *”Komiteen ser bestemmelsene om prioriterte arter som ei vidareføring og modernisering av naturvernlova sine bestemmelser om artsvern. Det vert lagt opp til at reglene om prioriterte arter skal være dynamisk og at arter og artene sitt leveområde ses i samanheng.*

Komiteen peikar på at vern mot uttak av ein trua art åleine, i mange tilfeller ikkje vil vere tilstrekkelig for å ta vare på arten. For mange arter vil det vere viktig å sikre levestadar som dei er avhengig av. Til sjuande og sist er det førekomsten av eigna levestader for artene som er avgjerande for om dei overlever i norsk natur. Komiteen er derfor nøgd med at lovforslaget opnar for at det skal kunne gjevast reglar om beskyttelse av visse typar økologiske funksjonsområde av mindre omfang, og at det skal kunne setjast krav om å klarlegge følgjene for arten, av planlagde inngrep i arten sitt funksjonsområde.”

Skredmjelt, svartkurle og trøndertorvmose er som nevnt klassifisert som sterkt truet på Norsk rødliste for arter 2010, og oppfyller kriteriet i naturmangfoldloven § 23 første ledd bokstav a om at artene har en bestandssituasjon eller bestandsutvikling som strider mot forvaltningsmålet for arter i naturmangfoldloven § 5.

I tillegg er to av de foreslåtte artene også ansvarsarter for Norge. Ansvarsarter er arter hvor 25 prosent eller mer av den europeiske utbredelsen er i Norge. Trøndertorvmose er endemisk for Norge (arter som bare finnes i Norge), samtidig som den norske andelen av bestanden av den nordiske genotypen av svartkurle antas å utgjøre mer enn 50 prosent av artens totalutbredelse. Skredmjelt er ikke en ansvarsart i streng forstand, men den er svært sjelden i global sammenheng, bare kjent fra to steder i Norge og to steder i Skottland. Norge har dermed et særskilt ansvar for arten.

En gjennomgang av lovens kriterier for utvelgelse foreligger også i del 2 av faggrunnlaget til artene.

Viktige premisser for prioriteringer, jf. kongelig resolusjon av 20. mai 2011, er blant annet trusselbildet, om bestandssituasjonen har forverret seg eller ikke, at det er tilstrekkelig kunnskapsgrunnlag, jf. naturmangfoldloven § 8, og vektlegging av andre samfunnshensyn. Dette omtales nærmere nedenfor.

En annen viktig premiss har vært at ikke andre virkemidler, som plan- og bygningsloven, områdevern etter naturmangfoldloven, skogbruksloven, frivillige løsninger eller en kombinasjon av disse, kan beskytte de foreslåtte artene mer effektivt eller hensiktsmessig. Se nærmere omtale i kap. 1.5.

1.5 Vurdering av andre virkemidler

Gjeldende virkemidler kan på flere måter bidra til å sikre overlevelsen av de foreslåtte artene. Disse virkemidlene er likevel ikke tilstrekkelige for å sikre at artene i fremtiden finnes i levedyktige bestander i sine naturlige utbredelsesområder i samsvar med forvaltningsmålet i naturmangfoldloven § 5. Under følger en nærmere vurdering av hvorfor man velger å prioritere skredmjelt, svartkurle og trøndertorvmose. En vurdering av andre virkemidler er også omtalt i del 2 i faggrunnlaget til den enkelte art, se Miljødirektoratet nettsider.

Skredmjelt

Artsfredning gir ikke en tilstrekkelig beskyttelse av skredmjelt, da fredningsforskriften ikke forbyr indirekte skade eller ødeleggelse. Områdevern, plan- og bygningsloven og forurensningsloven gir ikke tilstrekkelig sikring av alle forekomster av arten. Plan- og bygningsloven kan bidra til å sikre enkelte forekomster mot nedbygging, men vil ikke gi arten noen generell sikring. Etter plan- og bygningsloven gjelder en reguleringsplan bare så lenge det ikke er vedtatt en ny plan for området. Det er altså ingen garantier for hvor lenge bestemmelser i en reguleringsplan gjelder. Kommuneplaner gir heller ikke langsiktige garantier, i og med at disse skal revideres hvert fjerde år. I forbindelse med vedtak og tildeling av tilskudd skal alle offentlige myndigheter legge prinsippene i naturmangfoldloven til grunn som retningslinjer, noe som skal sørge for at viktige miljøhensyn blir tatt i en sak. Dette er kun retningslinjer og gir ingen garanti for at hensyn til arten blir gitt avgjørende vekt i konkrete saker. Kun en forekomst av skredmjelt er i dag innenfor et verneområde. Mulige nye lokaliteter av arten vil ikke bli fanget opp av eksisterende vern, noe som gjør virkemiddelet mindre egnet. Skredmjelt er bare funnet på to lokaliteter, begge i Hjelmeland kommune. Bruk av utvalgte naturtyper for å sikre truede arter er bare egnet der det er stor konsentrasjon av truede arter knyttet til helt bestemte naturtyper, og der arten i mindre grad finnes utenfor den særskilte naturtypen. Videre gir

ikke reglene om utvalgte naturtyper noe forbud mot ødelegging eller annen skadelig aktivitet, og gir dermed ikke den sikringen som arten trenger.

Aktsomhetsplikten i naturmangfoldloven § 6 vil komme inn når det gjelder tiltak som ikke krever tillatelse, men vil ikke alene kunne sikre arten mot negative effekter av slike tiltak.

Svartkurle

Artsfredning gir ikke et tilstrekkelig vern av svartkurle, fordi den ikke sikrer arten mot indirekte skade eller ødeleggelse. Områdevern og virkemidler i plan- og bygningsloven og forurensningsloven gir ikke tilstrekkelig sikring av alle forekomster av arten. Plan- og bygningsloven kan bidra til å sikre enkelte forekomster mot nedbygging, men vil ikke gi arten noen generell sikring. Etter plan- og bygningsloven gjelder en reguleringsplan bare så lenge det ikke er vedtatt en ny plan for området. Det er altså ingen garantier for hvor lenge bestemmelser i en reguleringsplan gjelder. Kommuneplaner gir heller ikke langsiktige garantier, i og med at disse skal revideres hvert fjerde år. I forbindelse med vedtak og tildeling av tilskudd skal alle offentlige myndigheter legge prinsippene i naturmangfoldloven til grunn som retningslinjer, noe som skal sørge for at viktige miljøhensyn blir tatt i en sak. Dette er kun retningslinjer og gir ingen garanti for at hensyn til arten blir gitt avgjørende vekt i konkrete saker. Av de 43 kjente intakte forekomstene med svartkurle i Norge ligger 14 i verneområder. Områdevern kan være formålstjenelig for å sikre enkelte forekomster, men det vil være svært ressurskrevende å sette i gang verneprosesser for hver enkelt lokalitet. Utvalgte naturtyper er lite treffsikkert, og for å sikre svartkurle vil det kreve at flere naturtyper får status som utvalgte. Bruk av utvalgte naturtyper for å sikre truede arter er bare egnet der det er stor konsentrasjon av truede arter knyttet til helt bestemte naturtyper, og der artene i mindre grad finnes utenfor den særskilte naturtypen. Videre gir ikke reglene om utvalgte naturtyper noe forbud mot ødelegging eller annen skadelig aktivitet, og gir dermed ikke den sikringen som svartkurle trenger.

Aktsomhetsplikten i naturmangfoldloven § 6 vil komme inn i forbindelse med aktivitet som utføres uten tillatelse fra offentlig myndighet, men vil ikke alene kunne sikre alle artens lokaliteter mot negative effekter av aktivitet som ikke krever tillatelse.

Jordbrukssektorens tilskuddsordninger til skjøtsel vil gi svært viktige bidrag for å hindre gjengroing av forekomster med arten i kulturlandskapet. Når det gjelder andre av jordbrukets virkemidler, slik som nydyrkingsforskriften, er ikke dette et tilstrekkelig virkemiddel for å sikre forekomster av truede arter fordi hensynet til driftsmessige gode løsninger kan bli avgjørende i den enkelte sak, selv om tiltaket berører sjeldne miljøverdier. Regelverket knyttet til gjødsling er heller ikke tilstrekkelig for å sikre arten mot slik påvirkning, blant annet på grunn av mangelfull regulering av bruk av kunstgjødsel.

Trøndertorvmose

Områdevern, plan- og bygningsloven og forurensningsloven gir ikke tilstrekkelig sikring av alle forekomster av arten. Plan- og bygningsloven kan bidra til å sikre enkelte forekomster mot nedbygging, men vil ikke gi arten noen generell sikring. Etter plan- og bygningsloven gjelder en reguleringsplan bare så lenge det ikke er vedtatt en ny plan for området. Det er altså ingen garantier for hvor lenge bestemmelser i en reguleringsplan gjelder. Kommuneplaner gir heller ikke langsiktige garantier, i og med at disse skal revideres hvert fjerde år. I forbindelse med vedtak og tildeling av tilskudd skal alle offentlige myndigheter legge prinsippene i naturmangfoldloven til grunn som retningslinjer, noe som skal sørge for at viktige miljøhensyn blir tatt i en sak. Dette er kun retningslinjer og gir ingen garanti for at hensyn til arten blir gitt avgjørende vekt i konkrete saker. Ingen av dagens lokaliteter med trøndertorvmose befinner seg i verneområder. Trøndertorvmose finnes på ni lokaliteter i Nord-Trøndelag. Områdevern kan være

formålstjenelig for å sikre enkelte forekomster, men det vil være svært ressurskrevende å sette i gang verneprosesser for hver enkelt lokalitet. Utvalgte naturtyper er lite treffsikkert, og for å sikre arten vil det kreve at flere naturtyper får status som utvalgte.

Trøndertorvmose er ikke knyttet til en spesiell myrtype og det vil dermed være vanskelig å finne en naturtype som "treffer" presist de aktuelle lokalitetene der den finnes. Videre gir ikke reglene om utvalgte naturtyper noe forbud mot ødelegging eller annen skadelig aktivitet, og gir dermed ikke den sikringen som svartkurle trenger.

Aktsomhetsplikten i naturmangfoldloven § 6 vil komme inn i forbindelse med aktivitet som utføres uten tillatelse fra offentlig myndighet, men vil ikke alene kunne sikre alle artens lokaliteter mot negative effekter av aktivitet som ikke krever tillatelse. Videre oppgrøfting av myr er den største trusselfaktoren for trøndertorvmose.

Nydyrkingsforskriften er imidlertid ikke et tilstrekkelig virkemiddel for å beskytte en så spesiell og fåtallig art som trøndertorvmose mot denne trusselfaktoren fordi hensynet til driftsmessige gode løsninger kan bli avgjørende i den enkelte sak, selv om tiltaket berører sjeldne miljøverdier.

1.6 Vurderinger etter naturmangfoldlovens kapittel II

Klima- og miljødepartementet viser til at i henhold til naturmangfoldloven § 7 skal prinsippene i naturmangfoldloven §§ 8-12 legges til grunn som retningslinjer ved utøving av offentlig myndighet, og det skal framgå av beslutningen hvordan disse prinsippene er tatt hensyn til og vektlagt i vurderingen av saken. Forvaltningsmålene i naturmangfoldloven §§ 4 og 5 trekkes også inn i skjønnsutøvingen. De nevnte bestemmelser i naturmangfoldloven skal således inngå som en integrert del i skjønnsutøvingen.

1.6.1 Skredmjelt

Forskriften om skredmjelt bygger på kunnskap fra Norsk rødliste for arter 2010 og kunnskap innhentet gjennom arbeidet med utarbeidelse av faggrunnlag og handlingsplan for arten.

Artens status

Skredmjelt (*Oxytropis campestris ssp. scotica*) er en underart av markmjelt. Markmjelt er kjent i Norden fra Norge (Finnmark og Rogaland), Sverige (særlig Öland, men også Gotland og Midt-Sverige) og Finland (helst i sør og sørøst). Underarten skredmjelt er bare kjent fra to lokaliteter i Hjelmeland kommune i Ryfylke. Skredmjelt vokser i baserik rasmare med skifrig berggrunn. Rasura har blokker, steiner og grus av varierende størrelse, men skredmjelt er knyttet til steder med åpen, løs grus. Dette indikerer at skredmjelt er en pionerart. Skredmjelt står som tidligere nevnt på Norsk rødliste for arter i kategorien sterkt truet (EN). Skredmjelt ble funnet ny for Norge i 1973. I 2012 vokste det om lag 200 tuer av denne underarten på lokaliteten ved Førrejuvet og ni tuer på lokaliteten ved Austmannshovudet. Ved Førrejuvet var kun én av tuene i blomst året 2012.

Trusler og samlet belastning

Skredmjelt er fåtallig, og enkelthendelser kan få store konsekvenser for denne underarten. Genetisk utarming kan også være en stor fare for skredmjelt, spesielt i den minste lokaliteten. Som pionerplante knyttet til åpen, løs grus er stadige ras en forutsetning for at skredmjelt kan overleve. Den største faren som truer forekomsten av skredmjelt i Hjelmeland er bjørkeskog som prøver å kolonisere rasur. Røsslyng, bringebær og andre busker og trær kan også bli et problem om ikke ras fjerner dem og får fram nye felt med

naken grus som skredmjelt kan kolonisere. Endringer i omfang av ras vil derfor påvirke arten. I Førrejuvet har klimaendringer ført til færre steinras.

Utkastet til forskrift om skredmjelt som prioritert art inneholder et forbud mot enhver form for uttak, skade eller ødeleggelse av skredmjelt. Som ødeleggelse regnes også andre handlinger dersom de er egnet til å skade, forstyrre eller på annen måte forringe individer av arten. Forskriften vil virke positivt for å redusere den samlede belastningen på skredmjelt, jf. naturmangfoldloven § 10. Forskriften vil også kunne bidra til en mer positiv utvikling for arten, jf. naturmangfoldloven § 5.

Klima- og miljødepartementet anser at den foreliggende kunnskap om artens bestandssituasjon, om trusler og belastning på arten og om effekten av forskriften, står i et rimelig forhold til sakens karakter. Departementet anser på denne bakgrunn at det foreliggende kunnskapsgrunnlaget som er framskaffet i denne saken, og som er basert på eksisterende og tilgjengelig kunnskap, er i samsvar med de krav som følger av naturmangfoldloven § 8.

Departementet mener det i denne saken foreligger tilstrekkelig kunnskap om arten, om trusler og om effekten av forskriften, slik at føre-var-prinsippet ikke kommer til anvendelse ved beslutningen om at skredmjelt utpekes som prioritert art med de bestemmelser som følger av forskriften jf. naturmangfoldloven § 9. Føre-var-prinsippet i § 9 vil imidlertid måtte vurderes på vanlig måte der det eventuelt gis dispensasjon etter forskriften og man ikke har tilstrekkelig kunnskap om effekten av tiltaket på skredmjelt.

Prinsippet i naturmangfoldloven § 11 slår fast at tiltakshaver skal dekke kostnadene ved å hindre eller begrense skade på naturmangfoldet som et tiltak volder, dersom dette ikke er urimelig ut fra tiltakets og skadens karakter. Bestemmelsen anses som mindre aktuell her. Det at forskriften regulerer aktivitet som påvirker skredmjelt negativt, ivaretar prinsippet i naturmangfoldloven § 12 om miljøforsvarlige teknikker, driftsmåter og lokalisering. Forvaltningsmyndigheten vil foreta mer konkrete vurderinger i tråd med naturmangfoldloven kapittel II i forbindelse med behandling av dispensasjonssaker etter forskriften.

Prioriteringens virkning på forvaltningsmålet for skredmjelt

Det følger av naturmangfoldloven § 5 at artene og deres genetiske mangfold skal ivaretas på lang sikt og at artene forekommer i levedyktige bestander i sine naturlige utbredelsesområder. Så langt det er nødvendig ivaretas også artenes økologiske funksjonsområder og de øvrige økologiske betingelsene som de er avhengige av. Prioriteringens hensikt er å ta vare på den aktuelle arten. Ved å prioritere skredmjelt vil arten komme inn under en ordning som innebærer en særskilt tilpasset forvaltning for arten. Det er ansett som nødvendig å innføre et økologisk funksjonsområde for skredmjelt. Prioriteringen, og de tiltak som følger av dette, anses som hensiktsmessig for å nå forvaltningsmålet for skredmjelt.

1.6.2 Svartkurle

Forskriften om svartkurle bygger på kunnskap fra Norsk rødliste for arter 2010 og kunnskap innhentet gjennom arbeidet med utarbeidelse av faggrunnlag og handlingsplan for arten.

Artens status

Svartkurle (*Nigritella nigra*) vokser på åpne beite- og slåttemark, og naturlig åpne områder langs bekker, elver og myrer, og heier over skoggrensa. Den skandinaviske svartkurle er en egen underart som kun finnes i Norge og Sverige. I Norge er arten historisk kjent fra 80-90 lokaliteter begrenset til sju kommuner i Sør-Norge, samt Balsfjord og Nordreisa i Troms. Rekrutteringen av nye individer er liten, men til gjengjeld kan individene leve lenge. I Røros kommune er det påvist at enkelte individer kan bli over 30 år gamle. Ivaretagelse av leveområdene er derfor viktig. Svartkurle står som tidligere nevnt på Norsk rødliste for arter i kategorien sterkt truet (EN). I dag kjenner vi til 43 lokaliteter der det med sikkerhet finnes svartkurle, men forekomsten av svartkurle i Norge er i dag sannsynligvis mindre enn 30 prosent av forekomsten rundt midten av 1900-tallet.

Trusler og samlet belastning

Hovedtrusselen mot svartkurle er gjengroing av det tradisjonelle utmarkslandskapet gjennom opphør av slått og beite. Svartkurle er avhengig av åpen vegetasjon, men trives godt i et landskap med spredte trær og busker. Den er dessuten konkurransesvak og trives ikke i hogvokst vegetasjon dominert av større gras og urter. Dette gjør at den viktigste trusselen for svartkurle er gjengroing av utmarksarealer. I tillegg kan oppgjødsling av tidligere beiteområder, nydyrking og annen nedbygging av arealer (f.eks. vannkraftutbygging) være viktige trusler lokalt. Av de 28 lokalitetene som har blitt borte de siste tiårene, er de fleste forsvunnet på grunn av endringer i bruken av utmarka, noe som har ført til gjengroing av tidligere åpne områder. Nydyrking har ødelagt en stor del av populasjonen i Sølendet-området. Alle forekomstene av svartkurle i Innerdalen i Tynset, der arten i 1970-åra forekom over et stort område er trolig borte som følge av neddemming ved utbyggingen av Orklavassdraget. Endringene mot et varmere og våtere klima vil forsterke gjengroinga av utmarka, og studier viser også at økt nedbør høst og vinter har en direkte negativ effekt på blomstringa. Det er tidligere pekt på smågnagernes rolle ved å holde åpne flekker i et ellers tett vegetasjonsdekke. De siste åra har det vært få og dårlige smågnagerår, og om dette fortsetter, kan dette kan være en trussel i områder som ikke skjøttes. Også endringer i beiteintensitet til andre dyr (f.eks. rein) kan være en trusselfaktor.

Utkastet til forskrift om svartkurle som prioritert art inneholder et forbud mot enhver form for uttak, skade eller ødeleggelse av svartkurle. Som ødeleggelse regnes også andre handlinger dersom de er egnet til å skade, forstyrre eller på annen måte forringe individer av arten. Forskriften vil virke positivt for å redusere den samlede belastningen på svartkurle, jf. naturmangfoldloven § 10. Forskriften vil også kunne bidra til en mer positiv utvikling for arten, jf. naturmangfoldloven § 5.

Klima- og miljødepartementet anser at den foreliggende kunnskap om artens bestandssituasjon, om trusler og belastning på arten og om effekten av forskriften, står i et rimelig forhold til sakens karakter. Departementet anser på denne bakgrunn at det foreliggende kunnskapsgrunnlaget som er framskaffet i denne saken, og som er basert på eksisterende og tilgjengelig kunnskap, er i samsvar med de krav som følger av naturmangfoldloven § 8.

Departementet mener det i denne saken foreligger tilstrekkelig kunnskap om arten, om trusler og om effekten av forskriften, slik at føre-var-prinsippet ikke kommer til anvendelse ved beslutningen om at svartkurle utpekes som prioritert art med de bestemmelser som følger av forskriften jf. naturmangfoldloven § 9. Føre-var-prinsippet i § 9 vil imidlertid måtte vurderes på vanlig måte der det eventuelt gis dispensasjon etter forskriften og man ikke har tilstrekkelig kunnskap om effekten av tiltaket på svartkurle.

Prinsippet i naturmangfoldloven § 11 slår fast at tiltakshaver skal dekke kostnadene ved å hindre eller begrense skade på naturmangfoldet som et tiltak volder, dersom dette ikke er urimelig ut fra tiltakets og skadens karakter. Bestemmelsen anses som mindre aktuell her. Det at forskriften regulerer aktivitet som påvirker svartkurle negativt, ivaretar prinsippet i naturmangfoldloven § 12 om miljøforsvarlige teknikker, driftsmåter og lokalisering. Forvaltningsmyndigheten vil foreta mer konkrete vurderinger i tråd med naturmangfoldloven kapittel II i forbindelse med behandling av dispensasjonssaker etter forskriften.

Prioriteringens virkning på forvaltningsmålet for svartkurle

Det følger av naturmangfoldloven § 5 at artene og deres genetiske mangfold skal ivaretas på lang sikt og at artene forekommer i levedyktige bestander i sine naturlige utbredelsesområder. Så langt det er nødvendig ivaretas også artenes økologiske funksjonsområder og de øvrige økologiske betingelsene som de er avhengige av. Prioriteringens hensikt er å ta vare på den aktuelle arten. Ved å prioritere svartkurle vil arten komme inn under en ordning som innebærer en særskilt tilpasset forvaltning for arten. Det er imidlertid ikke ansett som nødvendig å innføre et økologisk funksjonsområde for svartkurle. Prioriteringen, og de tiltak som følger av dette, anses som hensiktsmessig for å nå forvaltningsmålet for svartkurle.

1.6.3 Trøndertorvmose

Forskriften om trøndertorvmose bygger på kunnskap fra Norsk rødliste for arter 2010 og kunnskap innhentet gjennom arbeidet med utarbeidelse av faggrunnlag og handlingsplan for arten.

Artens status

Trøndertorvmose (*Sphagnum troendelagicum*) har i dag en kjent utbredelse som omfatter 9 områder i Namdals-kommunene Fosnes, Grong, Høylandet og Overhalla, samt Snåsa. Den er ikke funnet utenfor dette distriktet, og mosen er derfor med nåværende kunnskap endemisk for Nord-Trøndelag og Norge. Trøndertorvmose er en myrart som viser preferanse for middels fuktig og fattig jordvannsmyr på grunn torv i myrkanter. Arten er en hybrid mellom dvergtorvmose *Sphagnum tenellum* og svelttorvmose *S. balticum*, og molekylærgenetiske undersøkelser tyder på at arten har oppstått lokalt før siste istid, og at den må ha etablert seg i Namdalsområdet etter istidens slutt. Trøndertorvmose *Sphagnum troendelagicum* ble formelt beskrevet i 1988, og står som tidligere nevnt på Norsk rødliste for arter i kategorien sterkt truet (EN).

Trusler og samlet belastning

Det er usikkert hvorfor trøndertorvmose er i tilbakegang, eventuelt har gått ut på noen av sine kjente voksesteder. Med nåværende kunnskap er oppgrøfting av myr den største trusselfaktoren for trøndertorvmose. Det har foregått mye myrgrøfting og våtmarksdrenering i Namdalen, og det er nærliggende å tro at denne virksomheten også har ødelagt egnede lokaliteter med forekomst av trøndertorvmose. De kjente forekomstene av arten i Biskoplifjellet i Grong ligger delvis innenfor alpintraseen i bratt myr. Hvordan dette har påvirket og påvirker forekomstene av trøndertorvmose er ukjent og bør følges opp med overvåkning. Effekter av pågående klimaendringer er usikre, men kan kanskje predikeres med bedre kunnskap om artens biologiske egenskaper og økologiske krav.

Utkastet til forskrift om trøndertorvmose som prioritert art inneholder et forbud mot enhver form for uttak, skade eller ødeleggelse av trøndertorvmose. Som ødeleggelse regnes også andre handlinger dersom de er egnet til å skade, forstyrre eller på annen måte forringe

individer av arten. Forskriften vil virke positivt for å redusere den samlede belastningen på trøndertorvmose, jf. naturmangfoldloven § 10. Forskriften vil også kunne bidra til en mer positiv utvikling for arten, jf. naturmangfoldloven § 5.

Klima- og miljødepartementet anser at den foreliggende kunnskap om artens bestandssituasjon, om trusler og belastning på arten og om effekten av forskriften, står i et rimelig forhold til sakens karakter. Departementet anser på denne bakgrunn at det foreliggende kunnskapsgrunnlaget som er framskaffet i denne saken, og som er basert på eksisterende og tilgjengelig kunnskap, er i samsvar med de krav som følger av naturmangfoldloven § 8.

Departementet mener det i denne saken foreligger tilstrekkelig kunnskap om arten, om trusler og om effekten av forskriften, slik at føre-var-prinsippet ikke kommer til anvendelse ved beslutningen om at trøndertorvmose utpekes som prioritert art med de bestemmelser som følger av forskriften jf. naturmangfoldloven § 9. Føre-var-prinsippet i § 9 vil imidlertid måtte vurderes på vanlig måte der det eventuelt gis dispensasjon etter forskriften og man ikke har tilstrekkelig kunnskap om effekten av tiltaket på trøndertorvmose.

Prinsippet i naturmangfoldloven § 11 slår fast at tiltakshaver skal dekke kostnadene ved å hindre eller begrense skade på naturmangfoldet som et tiltak volder, dersom dette ikke er urimelig ut fra tiltakets og skadens karakter. Bestemmelsen anses som mindre aktuell her. Det at forskriften regulerer aktivitet som påvirker trøndertorvmose negativt, ivaretar prinsippet i naturmangfoldloven § 12 om miljøforsvarlige teknikker, driftsmåter og lokalisering.

Forvaltningsmyndigheten vil foreta mer konkrete vurderinger i tråd med naturmangfoldloven kapittel II i forbindelse med behandling av dispensasjonssaker etter forskriften.

Prioriteringens virkning på forvaltningsmålet for trøndertorvmose

Det følger av naturmangfoldloven § 5 at artene og deres genetiske mangfold skal ivaretas på lang sikt og at artene forekommer i levedyktige bestander i sine naturlige utbredelsesområder. Så langt det er nødvendig ivaretas også artenes økologiske funksjonsområder og de øvrige økologiske betingelsene som de er avhengige av.

Prioriteringens hensikt er å ta vare på den aktuelle arten. Ved å prioritere trøndertorvmose vil arten komme inn under en ordning som innebærer en særskilt tilpasset forvaltning for arten. Det er ansett som nødvendig å innføre et økologisk funksjonsområde for trøndertorvmose. Prioriteringen, og de tiltak som følger av dette, anses som hensiktsmessig og effektivt for å nå forvaltningsmålet for trøndertorvmose.

1.7 Om naturmangfoldloven § 14 - vektlegging av andre viktige samfunnsinteresser og samiske interesser

Tiltak etter loven skal avveies mot andre viktige samfunnsinteresser. Ved vedtak etter loven som berører samiske interesser direkte, skal det innenfor rammen som gjelder for den enkelte bestemmelse, legges tilbørlig vekt på hensynet til naturgrunnlaget for samisk kultur.

Konsekvensene for andre samfunnsinteresser og samiske interesser av de foreslåtte forskriftene vurderes som ikke vesentlige. Ingen av de økologiske funksjonsområdene antas å medføre vesentlig vanskeliggjøring av igangværende bruk.

Departementet viser ellers til det som er sagt om konsekvenser for andre samfunnsinteresser i forbindelse med omtalen av de enkelte artene under.

2 SAKSBEHANDLING

Miljødirektoratet har på oppdrag fra Klima- og miljødepartementet ledet en prosess med å foreslå hvilke arter som bør få økt beskyttelse gjennom naturmangfoldloven. Prosessen har involvert berørte interesseorganisasjoner og etater i forkant av høringen.

Forslag til forskrifter for artene dvergålegras, jærtistel, skredmjelt, svartkurle og trøndertorvmose som prioriterte arter ble sendt på en bred, alminnelig høring 4. oktober 2013 med høringsfrist 17. januar 2014. Det kom inn til sammen 31 uttalelser til høringsforslagene.

Miljødirektoratet har gjennom prosessen med utforming av forskriftene og fram til tilrådingen overfor Klima- og miljødepartementet vurdert forhold knyttet til andre samfunnsinteresser.

Miljødirektoratet sendte saken over til Klima- og miljødepartementet 25. november 2014. Saken har vært på foreleggelse i departementene.

Klima- og miljødepartementet viser til at saken er utredet i henhold til gjeldende lovverk. Gjennom høringen er ulike interesser bredt belyst og vurdert. Det er ikke avdekket konsekvenser som krever ytterligere utredninger av samfunnsinteresser så som næringsvirksomhet, i samsvar med utredningsinstruksen pkt. 2.3.2.

3 HØRING AV FORSLAG TIL FORSKRIFTER

I tillegg til departementene, fylkesmennene, fylkeskommunene og kommunene har følgende organisasjoner og instanser hatt forslag til forskrifter om prioritering av dvergålegras, jærtistel, skredmjelt, svartkurle og trøndertorvmose til uttalelse:

Statens landbruksforvaltning og Statens reindriftsforvaltning (Landbruksdirektoratet fra 1. juli 2014), Norges vassdrags- og energidirektorat, Jernbaneverket, Direktoratet for mineralforvaltning, Fiskeridirektoratet, NTNU Vitenskapsmuseet, Norges bondelag, Norges skogeierforbund, Norsk botanisk forening, Samarbeidsrådet for biologisk mangfold (SABIMA), Statens vegvesen, Statskog og to grunneiere i Hå kommune.

4 GENERELLE MERKNADER TIL FORSKRIFTER OM FEM NYE PRIORITERTE ARTER

Flere av merknadene fra høringsinstansene var av generell art. De gjengis nedenfor i den grad de kan være relevante også for de tre artene som foreslås prioritert.

4.1 Generelle merknader

Landbruks- og matdepartementet (LMD) viser til at det er varslet i regjeringsplattformen at praktiseringen av naturmangfoldloven skal gjennomgås. LMD antar at praksisen som gjelder prioritering av arter omfattes av det som skal gjennomgås, og mener derfor at forslag til nye arter bør vente til en slik gjennomgang er ferdig. LMD viser også til den pågående konflikten om svarthalespoven som prioritert art, og at nye arter for prioritering

ikke bør foreslås før denne konflikten er ryddet opp i. På denne bakgrunn motsetter LMD seg at det vedtas nye forskrifter om prioriterte arter.

LMD skriver at departementet har vanskelig for å se hvilken overordnet tilnærming og plan Miljødirektoratet og Klima- og miljødepartementet (KLD) har for å velge ut arter som skal prioriteres. LMD mener at generelle habitatforbedringer og råd om skjøtsel og tiltak som bidrar til å opprettholde livsmiljøer der arter man vil ta vare på trives, er helt sentrale tiltak, og ser store utfordringer ved en enkeltartsforvaltning på det nivået som er skissert i forslag til prioritering av arter som nå er lagt fram. LMD viser også til at det er fullt mulig å inngå skjøtelsavtaler uten å måtte gå veien om prioritering gjennom forskrift. LMD mener generelt at for skjøtelskrevende arter er frivillige avtaler om skjøtsel et klart bedre virkemiddel enn forskrift om prioriterte arter.

LMD peker på at departementet tidligere har etterlyst en helhetlig og overordnet plan for bruken av virkemidlene utvalgte naturtyper og prioriterte arter. De skriver avslutningsvis: «Med de artene som skal vurderes nå, der det legges opp til å prioritere arter som knapt forekommer i Norge, og der det i tillegg er mangelfull kunnskap om økologiske krav, arter som krever et særskilt nivå på skjøtsel som ikke er definert eller som er truet av klimaendringer, ser vi at dette kan være ressurskrevende aktiviteter som innebærer forvaltningsregimer som neppe kan omfatte et stort antall arter.»

Olje- og energidepartementet (OED) viser til at NVE har avgitt egen uttalelse, og at OED slutter seg til deres kommentarer, med enkelte tilføyelser: OED mener at selv om utpeking av disse fem artene har liten eller ingen direkte betydning for NVEs og OEDs ansvarsområde, så kan det samlede antall arter som utpekes etter hvert bli omfattende, og potensielt få stor betydning også på deres saksfelt. OED mener at før nye arter utpekes, bør det samlede omfanget og konsekvensene av ordningen, herunder kostnader og nytte samt økonomiske og administrative konsekvenser, kartlegges og vurderes. OED forutsetter at KLD kommer nærmere tilbake til disse spørsmålene.

Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) antar at de aktuelle artene i høringen i liten grad vil berøres av NVEs konsesjonsvirksomhet relatert til vannkraft, vindkraft og nett. De vil imidlertid ta nødvendige hensyn, som for andre prioriterte arter, dersom man støter på forekomster av disse artene i forbindelse med konsesjonsarbeidet. Bruk av forskriftshjemmelen i naturmangfoldloven §§ 23, 24 og 52 er ment som et virkemiddel for å ivareta det biologiske mangfoldet i Norge, og for å gi en art eller en naturtype sterkere beskyttelse enn etter de vanlige reglene i loven. NVE mener det er et behov for å se på virkningene av de forskriftene for prioriterte arter som allerede eksisterer og foreta en vurdering av om ordningen med prioriterte arter viser seg å være et effektivt virkemiddel i praksis.

Statens landbruksforvaltning (SLF) påpeker at landbrukssektoren har virkemidler som kan virke sammen med miljøsektorens nye virkemidler. Man bør se på erfaringene med eksisterende samhandling mellom disse virkemidlene for skjøtelskrevende arter hva gjelder f.eks. informasjons-, restaurerings- og skjøstelsiltak, bl.a. for slåttemark. SLF er positive til intensjonen om å beskytte og å ta vare på truede arter. Samtidig ser direktoratet det som sentralt at grunneiere/rettighetshavere og sektormyndigheter opplever prioriteringen som faglig godt begrunnet, og avpasset mot de reelle trusler og utfordringer artene står ovenfor. De mener at arealomfanget av prioriteringen må være avklart, konkretisert og stedfestet for å sikre forutsigbarhet for berørte grunneiere. De ønsker videre at det utarbeides retningslinjer og veiledning for praktisering av forskriftene, slik at ordningen blir mest mulig forutsigbar og oversiktlig.

Direktoratet for mineralforvaltning viser til at det av lov om erverv og utvinning av mineralressurser § 2 framgår at forvaltning og bruk av mineralressurser skal ivareta hensynet til bl.a. miljømessige konsekvenser av utvinning, og at det i § 5 framgår at leting, undersøkelse, utvinning og drift på mineralske forekomster bare kan utøves innenfor de begrensninger som følger av mineralloven og annen lovgivning. Utover dette har direktoratet ingen merknader.

Norges bondelag er skeptisk til ordningen med prioriterte arter, og hevder ordningen er en form for «snikinnføring av vern uten erstatning til grunneierne». De viser i denne sammenhengen til de følgende prioriteringen av svarthalespove har fått for grasslåtten for berørte grunneiere på Jæren, og at bøndene her blir påført betydelige driftsulemper og redusert matproduksjon som følge av forskriften for denne fuglearten. Norges Bondelag mener at det er viktig at virkemiddelet prioriterte arter blir praktisert i tråd med lovens intensjoner, og at «vernet» får lokal aksept og oppslutning fra bønder og grunneiere uten store konflikter. Bondelaget viser dessuten til at artene jærtistel, skredmjelt og svartkurle allerede er fredet.

Norges skogeierforbund peker på at regjeringen har signalisert at praktiseringen av naturmangfoldloven skal gjennomgås, og antar at dette også vil omfatte §§ 23 og 24. Skogeierforbundet hevder at praktiseringen av disse bestemmelsene har vært preget av tilfeldigheter og vært lite målrettet sett i forhold til målet om å ta vare på og utvikle arts mangfoldet i Norge. Skogeierforbundet mener også at det ikke har vært gjort noe grunnleggende arbeid for å klargjøre hvilken rolle prioriterte arter bør ha i det totale arbeidet med å ta vare på det biologiske mangfoldet i Norge. Norges skogeierforbund mener det er stort behov for at myndighetene klargjør hvilke arter det er spesielt viktig å ha fokus på, og ser fram til at den nye regjeringen klargjør hensiktsmessigheten av å bruke bestemmelsene om prioriterte arter i denne sammenhengen. Norges skogeierforbund ønsker at det ikke skal fastsettes nye forskrifter om prioriterte arter før denne gjennomgangen er gjort, og går derfor imot at noen av de foreslåtte forskriftene behandles og vedtas nå.

Norsk botanisk forening (NBF) er positiv til prioriteringen av alle de fem foreslåtte artene, og mener generelt at dette er et godt virkemiddel for å ta vare på truede arter. NBF viser til at alle de fem foreslåtte artene er svært sjeldne og trues i dag av utryddelse i Norge. Gjennom å få status som prioriterte arter, vil artene få en ekstra beskyttelse i tillegg til egne skjøtelsmidler. NBF viser til at prioritering etter naturmangfoldloven gir et helhetlig vern og like regler for hele landet, uavhengig av private avtaler, regionale miljøprogram eller kommuneplaner. Forskriften gir en langsiktig og nasjonal fredning som sikrer både arten og dens livsmiljø.

Samarbeidsrådet for biologisk mangfold (SABIMA) synes det gjennomgående er gjort et godt og grundig forarbeid med faggrunnlagene og forslagene til forskrifter, og påpeker at alle artene som er foreslått i denne omgang har en forvaltningssituasjon som gjør at prioritering er et relevant virkemiddel. De slutter seg til direktoratets vurderinger om at prioritering er det mest hensiktsmessige virkemiddelet. SABIMA påpeker at det er særlig viktig at det finnes ressurser til å følge opp artene som trenger skjøtsel, og at nødvendig overvåking blir gjennomført. De savner imidlertid mer spesifikke målsettinger med kvantitative bestandsmål for de foreslåtte artene. SABIMA mener generelt at prioriterte arter er et godt og sterkt virkemiddel i arbeidet med å ta vare på det biologiske mangfoldet i Norge, men finner det påfallende at ingen dyrearter er med i denne runden. De beklager også at framdriften i arbeidet med å prioritere arter er så langsom. De påpeker at en eventuell nedtrapping i bruken av virkemiddelet prioriterte arter vil være i strid med det uttalte målet om å stanse tapet av naturmangfoldet innen 2020.

Miljødirektoratet sendte forslaget til fem nye forskrifter og faggrunnlag om prioriterte arter på høring høsten 2013, på oppdrag for Klima- og miljødepartementet (KLD).

Miljødirektoratet viser til at KLD, i forbindelse med regjeringens bebudede gjennomgang av praktiseringen av naturmangfoldloven, har fått utarbeidet en rapport, bl.a. om praktiseringen av reglene om prioriterte arter. Et hovedinntrykk fra rapporten er at loven fungerer som et verktøy for å ta vare på natur og at det i hovedsak ikke er store problemer knyttet til praktiseringen av loven. Rapporten viser også at det behov for mer kunnskap om hva slags naturmangfold som finnes og virkninger av tiltak på naturmangfold. Videre viser rapporten at det har vært få saker som har berørt prioriterte arter siden de første åtte artene ble prioritert i mai 2011. Av dispensasjonssøknadene som har blitt behandlet, har det blitt gitt avslag eller delvis avslag i kun to saker.

Miljødirektoratet viser også til at KLD, på bakgrunn av de globale målene for å stanse tapet av biologiske mangfold innen 2020, vil utarbeide en nasjonal handlingsplan for naturmangfold for å sikre at målene følges opp. Her vil det bl.a. bli sett på hvordan ulike juridiske og økonomiske virkemidler, herunder naturmangfoldloven og sektorregelverket, skal brukes i det videre arbeidet med å stanse tapet av biologisk mangfold.

Ordningen med prioriterte arter har som ett av sine vesentligste formål å ta vare på truede enkeltarter i norsk natur. I arbeidet med prioritering av arter så langt, har direktoratet operert med lister over hvilke arter som oppfyller lovens kriterier for å kunne bli prioritert, og som oppfyller mer skjønnsmessige kriterier knyttet til bl.a. kunnskapsgrunnlaget, tilgjengeligheten av stedfestet informasjon og det aktuelle trusselbildet, jf. premissene nedfelt i kgl. res. 20. mai 2011. Til grunn for forslagene ligger også en vurdering av at artene ikke får en tilstrekkelig beskyttelse gjennom andre virkemidler, slik som områdevern, plan- og bygningsloven, frivillige avtaler og landbrukets virkemidler, fordi beskyttelsesnivået er for lavt, virkemiddelet er tidsavgrenset, kun gjelder enkeltlokaliteter eller kun gir beskyttelse mot et begrenset antall trusselfaktorer. Dette er det gjort nærmere rede for i del 2 i faggrunnlagene. En mer planmessig tilnærming til dette arbeidet, som bygger på overordnede føringer knyttet til virkemiddelbruk og som er forankret i berørte sektordepartement, er imidlertid, etter direktoratets syn, en viktig forutsetning for at man skal kunne lykkes med bruken av dette virkemiddelet. Miljødirektoratet har derfor forventninger til at handlingsplanen for naturmangfold vil gi viktige føringer for det videre arbeidet med prioritering av arter.

Bl.a. artene skredmjelt og svartkurle er allerede fredet mot direkte skade, ødeleggelse og innsamling, jf. forskrift 21. desember 2001 nr. 1525 om fredning av truede arter. Etter gjeldende rett er det ikke helt avklart om eksisterende artsfredning bare omfatter handlinger som påvirker arten direkte, eller om den i tillegg omfatter handlinger som skader artens livsmiljø, jf. Ot. prp. nr. 52 (2008-2009) side 140. Siden disse artene også er truet av handlinger som skader livsmiljøet til artene, er det Miljødirektoratets syn at artsfredning alene ikke tilstrekkelig for å sikre disse artene i tråd med forvaltningsmålet for arter. En prioritering vil dessuten gi hjemmel til å iverksette skjøtselstiltak for å ivareta forekomster med artene, jf. naturmangfoldloven § 24 andre ledd.

Miljødirektoratet er enig med LMD i at det er fullt mulig å inngå skjøtelsavtaler uten å måtte gå veien om prioritering av en art gjennom forskrift. På grunnlag av tilskudd fra bl.a. Regionalt miljøprogram (RMP) og tilskuddsordningen for truede arter, har det blitt inngått en rekke frivillige avtaler med grunneiere om skjøtsel av for eksempel slåttemark. Miljødirektoratet vil understreke at dette er svært viktige virkemidler for å ta vare på truede arter i kulturlandskapet. For sterkt truede arter som bl.a. svartkurle, skal det imidlertid lite

til for at artene blir utryddet fra Norge. Selv om manglende skjøtsel er en viktig årsak til artenes tilbakegang, kan voksestedene også være utsatt for f.eks. nedbygging, nydyrking og gjødsling. Som NBF er inne på, er det for disse artene viktig med en helhetlig og langsiktig beskyttelse, som sikrer alle forekomster, uavhengig av private avtaler, RMP eller kommuneplaner. Gjennom tilskuddsordningen for truede arter vil grunneiere og andre dessuten kunne søke om tilskudd til skjøtsel og andre tiltak for å ta vare på artene.

Klima- og miljødepartementet slutter seg i all hovedsak til Miljødirektoratets tilrådning, men vil presisere følgende: Som direktoratet opplyser er artene skredmjelt og svartkurle m.fl. allerede fredet mot direkte skade, ødeleggelse og innsamling, jf. forskrift 21. desember 2001 nr. 1525 om fredning av truede arter. Direktoratet uttaler videre at det etter gjeldende rett ikke er helt avklart om eksisterende artsfredning bare omfatter handlinger som påvirker arten direkte, eller om den i tillegg omfatter handlinger som skader artens livsmiljø. Etter departementets syn beskytter fredningsforskriften mot handlinger som påvirker planten direkte, men ikke mot *indirekte* skade etc.

Når det gjelder forvaltningen av svarthalespove, som nevnes av enkelte av høringsinstansene, ble underarten av denne arten som holder til på Jæren (*limosa*) avprioritert ved kgl.res. 7. mai 2015. Det forutsettes at underarten ivaretas på annen måte.

4.2 Generelt om kunnskapsgrunnlaget

Landbruks- og matdepartementet (LMD) hevder at kunnskapen om enkeltartene på rødlista er begrenset, og at det for de fleste artene per i dag ikke finnes data som viser populasjonsstørrelse eller -utvikling. De hevder videre at generelt er hoveddelen av de rødlistede artene sjeldne, men at jo mer leteinnsats, jo flere arter vil bli funnet og desto lenger blir rødlista. LMD argumenterer med at rødlista til enhver tid vil være dominert av arter som er knyttet til miljøer som er vurdert som sjeldne eller i tilbakegang, og at en derfor bør prioritere å bevare slike miljøer i stedet for enkeltarter. Det påpekes at å ta vare på livsmiljøer, for eksempel etter modell av miljøregistreringer i skog (MiS), vil bidra til at bredden i artsmangfoldet kan fanges opp. LMD peker på at forvaltningen av enkeltartene som er foreslått prioritert, vil kreve kunnskap om hvor artene til enhver tid er dersom man skal følge opp dette på artsnivå. Prioriteringen er basert på arter som må identifiseres, og i flere tilfeller må en også ha kunnskap om de økologiske funksjonsområdene. LMD skriver videre: «En må påregne både arters mobilitet og dynamikk, og samtidig registrere eventuell økning i bestanden og at de sprer seg til nye områder. Vi kan ikke se at slike elementer er beskrevet og kostnadsvurdert i høringsbrevet eller faggrunnlagene. Siden mange rødlistearter er sjeldne, vil informasjon om slike arters utbredelse ofte være basert på et forholdsvis lite antall observasjoner, og heller ikke alltid være av nyere dato. Dette vil således ikke gi noe godt inntrykk av artenes reelle utbredelse nå, og må vurderes når det skal ses på aktuelle tiltak.» LMD mener generelt at det er for dårlig kunnskapsgrunnlag for de fem foreslåtte prioriterte artene, i tillegg til at forvaltningsmålet er uklart.

Norsk botanisk forening (NBF) viser til at overvåking er et viktig virkemiddel for å skaffe kunnskap om bestandsutviklingen og for å vurdere effekten av skjøtselstiltakene. NBF ønsker å bidra med overvåking av de prioriterte artene og viser til sitt mangeårige arbeid med floravokteri, der alle funn gjøres tilgjengelig gjennom Artsdatabankens «artsobservasjoner».

Miljødirektoratet viser til at Norsk rødliste for arter 2010 (rødlista), som er utarbeidet av Artsdatabanken, er en nasjonal kunnskapsbank for naturmangfold som er underlagt Kunnskapsdepartementet. Rødlista bygger på vitenskapelige kriterier utviklet av Den internasjonale naturvernorganisasjonen (IUCN). Dette bidrar til en standardisering som gjør det mulig å sammenligne vurderingene i den norske rødlista med vurderingene gjort

på samme arter i våre naboland, eller med tilsvarende artsgrupper i land det er naturlig å sammenligne seg med.

Kunnskapsgrunnlaget for de rødlistede artene i Norge er generelt godt, særlig for de best undersøkte artsgruppene, herunder karplantene. Dette gjelder særlig kunnskap om artenes forekomst og bestandsutvikling. Etter Miljødirektoratets mening er rødlista et godt utgangspunkt for å lage ei bruttoliste med arter som kan være aktuelle som prioriterte arter. Gjennom den videre prosessen fram til en eventuell høring av arter som er kandidater til å bli prioriterte arter, vil kunnskapsgrunnlaget for den enkelte art styrkes vesentlig. Dette skyldes arbeidet med ytterligere kartlegging som blir gjort i forbindelse med utarbeiding av faggrunnlag, og arbeidet med bl.a. skjøtsel og overvåking som gjøres som ledd i oppfølging av igangsatte handlingsplaner.

Det er likevel viktig å kunne treffe forvaltningstiltak uten at man har oppdatert detaljkunnskap om alle kjente lokaliteter for en rødlistet art. I en dynamisk og mangfoldig natur vil det være rom både for enkelte nyoppdagete populasjoner av godt kjente arter, og nyetableringer av slike arter utenfor de kjente bestandene. Direktoratet er derfor uenig i at «sjeldne» arter, og her særlig karplanter, generelt har et dårlig kunnskapsgrunnlag, og vil hevde at situasjonen snarere er den motsatte. Direktoratet vil videre peke på at ordningen med prioriterte arter nettopp har som ett av sine vesentligste formål å ta vare på enkeltarter i norsk natur som sannsynligvis ikke ville ha fått en tilstrekkelig beskyttelse gjennom andre ordninger. Direktoratet vil for øvrig vise til at formålet med prioriteringen er å bidra til å oppnå forvaltningsmålet i naturmangfoldloven § 5, som ikke er å «bidra til at bredden i artsmangfoldet kan fanges opp», men at «artene og deres genetiske mangfold ivaretas på lang sikt og at artene forekommer i levedyktige bestander i sine naturlige utbredelsesområder».

For øvrig vil Miljødirektoratet berømme NBFs mangeårige arbeid med floravokteri, og ser fram til fortsatt samarbeid om bl.a. overvåkning.

Klima- og miljødepartementet slutter seg til Miljødirektoratets tilråding.

4.3 Økologiske funksjonsområder

Statens landbruksforvaltning (SLF) ser positivt på at det er utarbeidet et kart for hvert økologiske funksjonsområde. Fordi det er avsatt til dels store områder som økologiske funksjonsområder, savner SLF imidlertid et arealanslag for hvert av områdene. SLF forutsetter at de økologiske funksjonsområdene har blitt avgrenset i tett samarbeid med Fylkesmannens landbruksavdeling og grunneiere/rettighetshavere, og at områdene har blitt utpekt etter befaring i felt med grunneiere/rettighetshavere til stede. De påpeker at det er viktig at grunneiere/rettighetshavere får klar og entydig informasjon om hvilke regler som gjelder innenfor hvilke arealer, og hvordan prosedyrene er for å avklare om ulike aktiviteter og tiltak er tillatt eller kan tillates.

SLF savner en grundigere argumentasjon for hvorfor økologiske funksjonsområder er vurdert til å være det beste virkemiddelet for å ivareta de artene der dette virkemiddelet er foreslått. SLF etterlyser også en klargjøring av hvordan prosedyrene skal være for å konstatere hvorvidt aktuelle restriksjoner medfører en «vesentlig vanskeliggjøring av igangværende bruk» eller ikke, og viser til erfaringene med prosessen med svarthalespove.

SLF mener at en ensartet praksis med hensyn til hvordan økologiske funksjonsområder fremstilles i kommuneplaner og reguleringsplaner etter plan- og bygningsloven vil bidra til en mer ensartet forvaltning og til økt forutsigbarhet for de involverte, og ber Miljødirektoratet vurdere om slike områder i kommuneplan bør vises som hensynssoner

etter § 11-8 c) eller (helst) d). SLF mener at det bør defineres en egen SOSI-kode for alle hensynssoner som er opprettet for å vise økologiske funksjonsområder.

Norges bondelag mener at restriksjonsnivået for økologiske funksjonsområder ikke kan være det samme som for verneområder, men at det er vanskelig å se forskjell på restriksjonene for økologiske funksjonsområder og det som vanligvis gjelder for verneområder. Organisasjonen uttaler at erfaringene fra svarthalespoven viser at det vil skape store konflikter med et strengt verneregime i økologiske funksjonsområder i et landskap hvor det er aktiv jordbruksdrift. Videre mener de at det geografiske omfanget av økologiske funksjonsområder må være begrenset, og ber om at størrelsen «reduseres til å gjelde mindre areal». Norges bondelag synes generelt at begrepet «økologisk funksjonsområde» er for uklart definert, og spør hvor lenge det skal være knyttet restriksjoner til et areal etter at arten sist ble observert der. Klima- og miljødepartementet bes om å avklare dette.

Miljødirektoratet viser til at artene som finnes på Norsk rødliste i stor grad er truet på grunn av bortfall av, eller kvalitetsforringelse av, artens leveområder. For å kunne nå forvaltningsmålet for arter i naturmangfoldloven § 5, er det derfor viktig å kunne gi enkelte arter en særskilt beskyttelse mot viktige trusselfaktorer i et avgrenset område som har en viktig økologisk funksjon for arten. Direktoratet tilrår at det etableres økologiske funksjonsområder for trøndertorvmose og skredmjelt. Dette er arter med meget begrensede forekomstarealer, og hvor oppretting av økologiske funksjonsområder vurderes som et viktig grep for å sikre de få leveområdene som finnes for artene.

De økologiske funksjonsområdene for skredmjelt og trøndertorvmose er avgrenset som artenes voksesteder med en liten buffersone rundt, noe som vil bidra til naturlig dynamikk og gjøre forekomstene livskraftige på lengre sikt. Fylkesmannen har hatt ansvaret for å avgrense de økologiske funksjonsområdene for de enkelte forekomstene. Ved avgrensningen har man tatt utgangspunkt i artenes biologiske krav, og bygd på kunnskap om forekomststeder og artenes habitatpreferanse, som bl.a. er blitt innhentet i forbindelse med arbeidet med faggrunnlagene. Grunneiere og rettighetshavere er blitt informert om dette arbeidet, bl.a. gjennom befaring i felt (trøndertorvmose). Restriksjonsnivået som er foreslått for de økologiske funksjonsområdene tar utgangspunkt i de biologiske forutsetningene for at artene på sikt skal kunne overleve og helst øke sine populasjoner. De tiltak eller handlinger som det i forskriftene er foreslått å forby, utgjør de viktigste trusselfaktorene mot arten.

Loven setter begrensninger på restriksjonsnivået i det enkelte økologiske funksjonsområde, jf. naturmangfoldloven § 24, som fastsetter at de hensyn som pålegges ikke må medføre «en vesentlig vanskeliggjøring av igangværende bruk». Direktoratet har vurdert at det foreslåtte restriksjonsnivået ikke innebærer en «vesentlig vanskeliggjøring av igangværende bruk», noe som bygger på det forhold at det per i dag er begrenset med menneskelig bruk av forekomstarealene for artene, især når det gjelder skredmjelt og trøndertorvmose. Opprettelse av økologiske funksjonsområder vil i tillegg legge begrensninger på framtidig utnyttelse av områdene.

Naturmangfoldloven § 24 første ledd bokstav b fastsetter at det enkelte økologiske funksjonsområdet skal være «av mindre omfang». Områdene er som nevnt begrenset til artenes voksesteder, med en buffersone rundt. I kartene for skredmjelt og jærtistel som ble sendt på høring, ble størrelsen på områdene oppgitt i m², mens det i kartene for trøndertorvmose kun var oppgitt målestokk. Kartene for økologiske funksjonsområder for trøndertorvmose har blitt oppdatert slik at områdenes størrelse tydeligere framgår. Det er i lovens forarbeider gitt lite veiledning om hva som ligger i «av mindre omfang». Av de

allerede prioriterte artene med økologisk funksjonsområde, er karplanten rød skogfrue mest sammenlignbar med de foreslåtte artene. Denne har økologiske funksjonsområder som varierer i størrelse fra 2230 m² til 534.010 m² (sistnevnte ligger i et verneområde). Det største foreslåtte økologiske funksjonsområdet i denne tilrådingen er på 253.109 m² (*Førrejuvet –skredmjelt* – eid av Statkraft energi AS).

Reglene om økologiske funksjonsområder er et dynamisk virkemiddel, og avgrensningen av områdene kan bli endret i lys av ny innsikt eller ny utvikling av populasjonene, jf. definisjonen i naturmangfoldloven § 3 bokstav r («område - med avgrensning som kan endre seg over tid – som oppfyller en økologisk funksjon for en art»). Det er ikke mulig å gi et generelt eller standardisert svar på når et økologisk funksjonsområde ikke lenger kan sies å oppfylle en økologisk funksjon for en art, og båndleggingen av området opphører. Disse områdene omfatter vidt forskjellige organismegrupper, med helt forskjellige livsløp og –strategier. Det at en karplante ikke dukker opp på et kjent voksested ett eller to år etter hverandre, betyr ikke nødvendigvis at den aktuelle forekomsten har gått ut, men vil kunne tilskrives naturlige svingninger. Er et økologisk funksjonsområde for en karplante eller mose blitt nedbygd eller ødelagt på annen måte, vil man imidlertid som regel ganske raskt kunne avklare om forekomsten har gått ut. Gjennom oppsøking og overvåking av lokalitetene, som er foreslått som tiltak i handlingsplanene, vil man kunne foreta jevnlig statuskontroller, og dermed få avdekket om lokaliteter har gått ut. Arter kan bli avprioritert dersom forvaltningsmålet for arten i § 5 er nådd, jf. naturmangfoldloven § 23 tredje ledd.

Miljødirektoratet er enig i at det er viktig at grunneiere/rettighetshavere får klar og entydig informasjon om hvilke regler som gjelder i økologiske funksjonsområder. Alle grunneiere som har prioriterte arter og evt. økologiske funksjonsområder på eiendommen sin vil få informasjon om dette fra Fylkesmannen eller kommunen. Direktoratet minner dessuten om at grunneier/rettighetshaver kan inngå avtale med Fylkesmannen for å avklare hvilke handlinger som skal være tillatt og ikke i det økologiske funksjonsområdet.

I Miljødirektoratets veileder til forskrifter om prioriterte arter (M24-2013), er det gitt anbefalinger om hvordan kommunene kan ivareta prioriterte arter og deres økologiske funksjonsområder gjennom bruk av virkemidlene i plan- og bygningsloven, bl.a. gjennom bruk av hensynssoner i kommuneplanens arealdel. Når det gjelder SLFs forslag om at det bør defineres en egen SOSI-kode for alle hensynssoner som er opprettet for å vise økologiske funksjonsområder, vil Miljødirektoratet peke på at dette systemet allerede gir brukerne muligheten til å angi hvilke hensyn en hensynssone er opprettet for å ivareta, for eksempel «naturmiljø». Dersom økologisk funksjonsområde skal defineres og standardiseres som et eget hensynssoneobjekt, vil dette medføre behov for ytterligere detaljering under «naturmiljø» - og tilsvarende for andre samfunnsinteresser som kan danne grunnlag for hensynssoner. Dette vil kunne medføre et svært detaljert tematisk opplegg knyttet til hensynssoner. Videre vil de tematiske objektene som i praksis vil være aktuelle som detaljeringsgrunnlag som regel allerede være SOSI-standardisert innenfor det aktuelle temaet. Økologiske funksjonsområder har for eksempel allerede en SOSI-kode, i den forstand at det er mulig å identifisere slike områder basert på standard publisert i *SOSI Generell objektkatalog, Biologisk mangfold (SOSI-versjon 4.1)*. Økologisk funksjonsområde er definert som en kode i kodelisten *BmFunksjon* og er dermed søkbart i datasettet. Når kommunen laster ned og etablerer disse dataene i sin kartløsning, er det også mulig å gi data med denne koden en egen signatur i kartet, eller dra disse dataene ut av datasettet og etablere en egen intern publisering.

Klima- og miljødepartementet slutter seg til Miljødirektoratets tilråding.

4.4 Stedfestet informasjon

Jernbaneanverket peker på at det at forskriftene skal omfatte lokaliteter som blir funnet etter at prioriteringen er vedtatt, gjør ordningen uforutsigbar og krevende å forholde seg til. De skriver at en forutsetning for å kunne ta hensyn til prioriterte arter er at det blir gitt tilgang til stedfestet informasjon om hvor disse er. Etaten forventer at stedfestet informasjon blir gjort tilgjengelig slik at de slipper å bruke egne ressurser på kartlegging. Det påpekes at det er positivt at Fylkesmannen har i oppgave å underrette grunneiere om hvor forekomster av prioriterte arter finnes.

Norges bondelag viser til at forskriftene om prioriterte arter ikke er juridisk knyttet til kart, og mener at det blir svært vanskelig for grunneierne å forholde seg til bestemmelsene om økologiske funksjonsområder uten at områdene er kartfestet.

Miljødirektoratet viser til at reglene om prioriterte arter er et dynamisk, ikke-kartfestet virkemiddel, som skal sikre alle forekomster med arten, også forekomster som eventuelt blir oppdaget etter at forskriften trer i kraft. Utgangspunktet for artene som foreslås prioritert er imidlertid at kunnskapsgrunnlaget om forekomster, og tilgjengeligheten av stedfestet informasjon om lokalitetene, er god. Erfaringene med de tre karplantene som ble prioritert i 2011, er at det har blitt funnet svært få nye lokaliteter med disse artene i ettertid. Å forbedre kunnskapsgrunnlaget gjennom bl.a. re-inventering av gamle lokaliteter, er likevel et viktig tiltak i flere av handlingsplanene. Av de artene som foreslås prioritert i denne omgang, har svartkurle blitt funnet på to nye steder i 2014. Dette er et resultat av arbeidet med re- og nykartlegging av arten som har pågått de seinere åra. Stedfestet informasjon om artene uten økologiske funksjonsområder finnes i Artskart, mens informasjon om artenes økologiske funksjonsområder finnes i Naturbase. Fylkesmannen vil få en viktig oppgave med å orientere grunneiere og andre rettighetshavere som har forekomster av prioriterte arter på sin eiendom.

Klima- og miljødepartementet slutter seg til Miljødirektoratets tilråding.

4.5 Handlingsplaner

Landbruks- og matdepartementet (LMD) mener at handlingsplanene for artene i for liten grad klargjør hvilke hensyn som må tas og hvilke tiltak som bør iverksettes for artene. De peker på at tilskuddet til artene i hovedsak er ment å skulle gå til aktive tiltak, men at det meste av midlene i kostnadsplanen i faggrunnlagene går til kartlegging og forskning på artene.

Statens landbruksforvaltning (SLF) uttaler at det er nødvendig med en god involvering av Fylkesmannens landbruksavdeling i den praktiske delen av gjennomføringen av handlingsplanen for skjøtselskrevende arter.

Norges bondelag mener generelt at utarbeidelsen av handlingsplaner for mulige prioriterte arter må gjøres slik at berørte aktører blir tatt med i arbeidet «før alle premisser er nedfelt i forskrift».

Samarbeidsutvalget for biologisk mangfold (SABIMA) mener at det er viktig at det igangsettes arbeid med handlingsplaner jevnlig, slik at man ikke kommer i en situasjon der det vil gå flere år før nye arter kan komme på høring. Samtidig må igangsettelsen av handlingsplanarbeid være forankret i en faglig godt begrunnet plan. Miljødirektoratets nettsider bør inneholde informasjon om handlingsplaner som er under utarbeidelse, slik den har gjort tidligere.

Miljødirektoratet viser til at alle handlingsplanene inneholder en tiltaksdel med forslag til skjøtselstiltak og andre aktive tiltak som har til hensikt å bidra til artens overlevelse i Norge. Hvordan de foreslåtte tiltakene skal gjennomføres må i mange tilfelle utmeisles for hver enkelt lokalitet, for eksempel gjennom utarbeiding av skjøtelsplaner.

Arbeidet med kartlegging og overvåking som foreslås i handlingsplanene er delvis en videreføring av eksisterende handlingsplanarbeid, for eksempel med svartkurle, og finansieres gjennom den støtten som tildeles Fylkesmennene til gjennomføring av arbeidet med eksisterende handlingsplaner. Midler som i dag tildeles gjennom tilskuddsordningen for truede arter går i hovedsak til skjøtselstiltak og andre aktive tiltak.

I handlingsplanene blir det også pekt på eventuelle forskningsbehov (f.eks. på genetikk, populasjonsstabilitet, formeringsevne, korridorer). Slik forskning vil kunne bidra til å effektivisere framtidig forvaltning av artene, men det er ikke foreslått å bruke midler på dette som ledd i gjennomføringen av handlingsplanene.

Handlingsplanene er blitt utarbeidet som ledd i arbeidet med faggrunnet, og det som er sagt om saksgang og involvering av interessenter i kap. 2.1, gjelder også for handlingsplanene.

Miljødirektoratet er enig med SABIMA i at Miljødirektoratets nettsider bør inneholde oppdatert informasjon om handlingsplaner som er under utarbeidelse, og vil se nærmere på hvordan informasjonstilgangen kan forbedres.

Klima- og miljødepartementet slutter seg til Miljødirektoratets tilråding.

4.6 Landbrukets virkemidler

Landbruks- og matdepartementet (LMD) synes omtalen av landbrukets virkemidler i faggrunnlagene er mangelfull, uholdbar og til tider feil, og at disse framstilles med slike svakheter at de i praksis har liten betydning for ivaretagelsen av sårbare og truede arter. Dette gjelder bl.a. omtalen av forskrift om nydyrking og forskrift om gjødselvarer mv. LMD mener at kommunenes praksis omtales som om de ikke følger regelverket mht. miljøhensyn. LMD peker konkret på framstillingen i faggrunnet for svartkurle, der LMD mener at bruk av statistikken knyttet til avslag på søknader om nydyrking innrapportert i KOSTRA gir et feil bilde og indikerer at sakene ikke blir underlagt en ordentlig behandling. LMD peker på at det svært ofte blir stilt vilkår i slike saker for å ta nødvendige hensyn til miljøet, samtidig som at man tillater nydyrking der det ikke gjør skade på miljøet. Videre peker LMD på at det er ytterligere regelverk og forbud som ikke er nevnt i faggrunnlagene og at det dermed gis et feil bilde av virkemidlene i jordbruket.

Statens landbruksforvaltning (SLF) peker på at landbrukssektoren har både lokalt og regionalt forvaltede virkemidler som kan virke sammen med miljøsektorens nye virkemidler, og at man bør se på erfaringene med eksisterende samhandling mellom virkemidlene for skjøtelskrevende arter.

SLF peker videre på at kommunen ikke har hjemmel til å dispensere fra forbudet mot å spre husdyrgjødsel i utmark etter forskriften om gjødselvarer mv. SLF viser dessuten til at regelverket for husdyrgjødsel er under revisjon, bl.a. for å redusere jordbrukets utslipp av fosfor og nitrogen til vannmiljøet. Endringer som vil bidra til å gjøre gjødselbruken (gjødslingstidspunkt, gjødselmengde og gjødselinnhold) mer miljøvennlig, vil her være sentralt.

SLF bestrider videre at søknader om nydyrking (der omtrent alle søknader blir innvilget) står i konflikt med hensynet til biologisk mangfold, i og med at det stilles miljøvilkår i flertallet av tillatelsene. SLF mener at det i faggrunnlagene framstår som om kommunene ikke bruker eller håndhever det regelverket de er satt til å forvalte, og lanserer som et alternativ at det gjennomføres kompetansehevende tiltak og at kapasiteten i kommunene økes på dette området, formodentlig slik at de blir bedre i stand til å benytte det eksisterende regelverket for ivaretagelse av de aktuelle artene.

Miljødirektoratet viser til at i faggrunnlagene for arter med forekomster i kulturlandskapet (bl.a. svartkurle), har Miljødirektoratet pekt på at jordbrukssektorens virkemidler, særlig tilskuddsordningene Regionalt miljøprogram (RMP) og Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL), er svært viktige for å få gjennomført skjøtselstiltak i lokaliteter med kulturbetingede truede arter. Disse virkemidlene er også viktige for å hindre avrenning av næringsstoffer til vassdrag, noe som er relevant for dvergålegras. Jordbrukssektorens virkemidler virker side om side med miljøforvaltningens tilskuddsordning for truede arter og naturtyper.

I faggrunnlagene har direktoratet samtidig pekt på at påvirkning fra bl.a. gjødsling, nydyrking og avrenning kan være trusler mot arts mangfoldet i kulturlandskapet og for arter i vann. Miljødirektoratet har, på bakgrunn av tall fra KOSTRA-rapporteringen på landbruk, som for 2013 viser at 315 dekar registrert som A-område for biologisk mangfold ble godkjent nydyrket, pekt på at dette viser at hensynet til naturmangfold ikke alltid blir tillagt avgjørende vekt når det fattes vedtak etter nydyrkingsforskriften. Dette er ikke i strid med regelverket, men viser hvorfor arter som er truet av bl.a. nydyrking trenger sterkere beskyttelse mot slike trusselfaktorer. Selv om det ble stilt vilkår av hensyn til natur og miljø i 55 prosent av alle sakene der godkjenning ble gitt, endrer ikke dette på det forhold at når nydyrking først tillates, vil det opprinnelige habitatet bli ødelagt, noe som gjør at leveområder for eventuelle truede karplanter som vokser i området også blir ødelagt.

SLF skriver at kommunen ikke har hjemmel til å dispensere fra gjødselvarerforskriftens forbud mot å godkjenne utmarksareal som spredareal, jf. § 24 andre ledd andre punktum. Miljødirektoratet vil peke på at den generelle dispensasjonshjemmelen i gjødselvarerforskriften § 31 ikke gjør unntak fra § 24 andre ledd andre punktum, noe som kan forstås som at kommunen i særlige tilfeller kan dispensere fra denne bestemmelsen.

I Kommuneundersøkelsen 2013, har Miljødirektoratet, ved hjelp av fylkesmannsembetene, gjennomført en undersøkelse blant 30 kommuner om hvordan de ivaretar sin myndighet i saker om lagring og bruk av husdyrgjødsel etter forskrift om gjødselvarer av organisk opphav mv. del III og IV. Totalinntrykket er at de fleste kommunene har en god oppfølging av gjødselvarerforskriften. Likevel avdekket undersøkelsen at flere kommuner har feil og mangler i sin saksbehandling, bl.a. en praksis med dispensering fra spredetidspunkt som gikk langt utover hensikten med denne muligheten. Eksempler på dette var dispensasjoner uten tidsfrister, tillatelser til å spre husdyrgjødsel på frossen mark uten skriftlige begrunnelser, ingen vurdering av forurensningsbelastningen for resipientene med mer. Rapporten anbefaler at det blir innført bl.a. strengere krav til lagerkapasitet for husdyrgjødsel og en begrensning av kommunenes rammer for å dispensere fra spredetidspunktet. Rapporten viser at det bl.a. finnes svakheter ved praktiseringen av dagens gjødselvarerregelverk som bør utbedres for å redusere problemet med avrenning til vann. Funnene og anbefalingene vil bli bragt inn i det videre arbeidet med den pågående revisjonen av gjødselvarerforskriften.

Klima- og miljødepartementet slutter seg til Miljødirektoratets tilråding.

4.7 Øvrige merknader

Landbruks- og matdepartementet (LMD) ber om en redegjørelse for hva Miljødirektoratet legger i «ansvarsart» og ber om å få beskrevet betydningen av dette. De viser til at begrepet ikke er tatt med i naturmangfoldloven.

Samarbeidsutvalget for biologisk mangfold (SABIMA) ønsker en presisering av klagemulighetene under paragrafene om dispensasjon i forskriftene, selv om de antar at dette er dekket av naturmangfoldloven § 62 tredje ledd, som sier at Miljødirektoratet generelt er klageinstans.

Miljødirektoratet viser til at ett av kriteriene det skal legges vesentlig vekt på ved prioritering av arter, er om «arten har en vesentlig andel av sin naturlige utbredelse eller genetiske særtrekk i Norge», jf. naturmangfoldloven § 23 første ledd bokstav b. I forbindelse med vedtagelsen av de første åtte prioriterte artene i 2011, ble det gitt føringer om at inn under dette kriteriet faller både arter som endemiske for Norge, og arter som totalt sett i betydelig utstrekning forekommer i Norge, de såkalte ansvarsartene. «Ansvarsarter er arter hvor 25 prosent eller mer av den europeiske utbredelsen er i Norge.», jf. kgl. res. 20. mai 2011. Inntil det eventuelt blir gitt nye føringer mht. forståelsen av innholdet i naturmangfoldloven § 23 første ledd bokstav b, vil Miljødirektoratet legge til grunn de føringer som ble gitt i kgl. res. 20. mai 2011.

Miljødirektoratet viser til at reglene om klageadgang følger av forvaltningsloven. Miljødirektoratet behandler klager over dispensasjonsvedtak fattet av Fylkesmannen, mens Klima- og miljødepartementet behandler klager over vedtak fattet av Miljødirektoratet (gjelder vedtak som omhandler flere fylker).

Klima- og miljødepartementet slutter seg til Miljødirektoratets tilråding.

4.8 Økonomiske konsekvenser for grunneiere og andre rettighetshavere

Statens landbruksforvaltning (SLF) mener generelt at forskriftene om prioriterte arter framstår som relativt inngripende overfor grunneiers/rettighetshavers anledning til å benytte arealer og naturressurser som omfattes av forskriftene. De påpeker at det ikke gis noen form for økonomisk kompensasjon for disse restriksjonene.

Norges bondelag mener at det må innføres en praksis med å inngå avtaler med berørte grunneiere som holder disse økonomisk skadesløse som følge av ivaretagelsen av de prioriterte artene. Alternativt må det lovhjemles erstatningsvern for næringstapet slike prioriterte arter kan tenkes å medføre.

Miljødirektoratet viser til at de foreslåtte artene er arter med svært få forekomster i Norge i dag. Antallet intakte/sikre forekomster er: Svartkurle (43), trøndertorvmose (12) og skredmjelt (2).

Konsekvensen av en prioritering vil være at alt uttak av artene, dvs. fjerning eller plukking, samt alle inngrep eller tiltak som medfører skade eller ødeleggelse av forekomster med arten, blir forbudt. For nye tiltak eller eksisterende bruk som kan komme i strid med forbudene i forskriften, må tiltakshaver innrette virksomheten/tiltakene slik at den/de ikke strider mot forbudene. Eventuelt kan det søkes om dispensasjon fra forskriften. Dette kan gis bl.a. dersom vesentlige samfunnshensyn gjør det nødvendig.

I hvor stor grad grunneiere, rettighetshavere og andre vil bli berørt av en prioritering av artene, vil bl.a. avhenge av hva slags type virksomhet som drives, eller som er tenkt drevet, på det stedet der artene er. Det er per i dag begrenset med menneskelig bruk av forekomstarealene for artene, især når det gjelder skredmjelt og trøndertorvmose. For mange lokaliteter av bl.a. svartkurle er det trusler fra gjengroing på grunn av opphørt bruk som er den viktigste trusselfaktoren. Grunneiere som ønsker å bidra til å ivareta forekomster med prioriterte arter gjennom skjøtsel og andre tiltak, kan søke om tilskudd til dette gjennom tilskuddsordningen for truede arter.

En prioritering av arter som allerede er fredet (bl.a. skredmjelt og svartkurle), vil imidlertid legge få nye begrensninger på bruken av voksestedene for disse artene. Dette fordi «direkte skade, ødeleggelse, innsamling og annen form for direkte etterstrebelse» av disse artene allerede forbudt i medhold av forskrift 21. desember 2001 nr. 1525 om fredning av truede arter. Dette innebærer bl.a. at nedbygging av voksestedene for artene allerede i dag er forbudt. Det nye med en prioritering for disse artene, vil være at det blir lagt begrensninger på handlinger som *indirekte* skader arten. Et eksempel på dette vil kunne være gjødsling tett inntil voksestedet til svartkurle som medfører avrenning til selve lokaliteten. For skredmjelt vil i tillegg vedtagelsen av økologiske funksjonsområder innebære at det blir innført en liten buffersone rundt forekomstene som bl.a. legger begrensninger på arealbruk i denne sonen.

Vedtak om prioritering av arter utløser i seg selv ingen erstatning for det økonomiske tapet grunneier lider som følger av prioriteringen. Bestemmelsene om økologiske funksjonsområder er imidlertid bestemmelser om bærekraftig bruk, og de hensyn som pålegges i disse bestemmelsene skal ikke medføre en vesentlig vanskeliggjøring av igangværende bruk, jf. naturmangfoldloven § 24 første ledd bokstav b. Det er Miljødirektoratets vurdering at bestemmelsene om økologiske funksjonsområder ikke vil medføre en vesentlig vanskeliggjøring av igangværende bruk for grunneiere som blir berørt av forslaget. Det er tale om områder av mindre geografisk omfang, og i mange tilfeller vil enkle omlegginger eller tilpasninger i driftsmetoder være tilstrekkelig for at igangværende bruk skal kunne fortsette. Krav til tilpasninger for å unngå skade på arter og naturmangfold for øvrig, vil i mange tilfeller allerede følge av aktsomhetsplikten i naturmangfoldloven § 6.

Grunneier kan imidlertid kreve at et økologisk funksjonsområde vernes etter naturmangfoldloven kapittel V, dersom summen av hensyn i etterkant av et vedtak skulle medføre en vesentlig vanskeliggjøring og et vesentlig tap, jf. naturmangfoldloven § 24 første ledd bokstav b, noe som kan utløse rett til erstatning.

I faggrunnlagene er konsekvensene forbundet med prioritering av artene vurdert nærmere for hver enkelt art.

Klima- og miljødepartementet slutter seg til Miljødirektoratets tilrådning. Departementet vil tilføye at dersom bestemmelser om økologiske funksjonsområder medfører en vesentlig vanskeliggjøring av igangværende bruk og et vesentlig tap for grunneier, kan grunneier kreve dispensasjon fra de aktuelle bestemmelsene. Alternativt kan grunneier kreve områdevern, slik det fremgår av direktoratets redegjørelse.

4.9 Økonomiske og administrative konsekvenser for forvaltningen

Landbruks- og matdepartementet (LMD) uttaler at ressursbruk og konsekvenser av en forvaltning basert på et stort antall prioriterte arter er en viktig diskusjon. De viser til at det i forbindelse med forarbeidene til naturmangfoldloven ble anslått av daværende

Direktoratet for naturforvaltning at rundt 400 arter kunne være aktuelle for prioritering. LMD ser store utfordringer ved en enkeltartsforvaltning på det nivået som er skissert i forslag til prioritering av arter som Miljødirektoratet legger fram. De peker på at forvaltningen av artene som er foreslått prioritert vil kreve kunnskap om hvor artene til enhver tid befinner seg. Bl.a. må man registrere eventuell økning i bestanden og at de sprer seg til nye områder. LMD kan ikke se at slike elementer er beskrevet og kostnadsvurdert i høringsbrevet eller faggrunnlaget.

Jernbaneverket etterlyser en grundigere omtale av de økonomiske konsekvensene av å prioritere disse artene. Videre peker de på at alle større jernbaneprosjekter følger bestemmelsene i forskrift om konsekvensvurderinger, og at de har en lang tradisjon for å vurdere og å ta hensyn til naturfaglige kvaliteter ved planlegging av ny jernbane. Konsekvenser for prioriterte arter vil måtte klargjøres og iverksettelse av eventuelle avbøtende tiltak vil bli vurdert på samme måte som for andre naturfaglige kvaliteter.

Miljødirektoratet har forståelse for LMDs bemerkninger om at de ser utfordringer knyttet til enkeltartsforvaltning på det nivået som er blitt forespeilet i forbindelse med direktoratets arbeid med prioriterte arter. Som påpekt tidligere, forventes det at den kommende nasjonale handlingsplanen for naturmangfold vil gi føringer mht. hvordan regjeringen ønsker å bruke forskjellige juridiske og økonomiske virkemidler, herunder regelverket for prioriterte arter, for å stanse tapet av biologisk mangfold. Slike føringer vil kunne danne grunnlaget for en planmessig tilnærming til det videre arbeidet med prioritering av arter, som også er forankret i berørte sektordepartement.

Direktoratet er også enig med LMD i at det til enhver tid bør avsettes tilstrekkelige ressurser til å følge bestandsutviklingen av alle de prioriterte artene, med effektiv overvåking, kartlegging, restaurerings- og andre skjøtselstiltak. Dette er en viktig forutsetning for at å kunne ha en effektiv forvaltning av prioriterte arter, og for å kunne følge opp våre internasjonale forpliktelser, herunder 2020-målene for biologisk mangfold. I handlingsplandelen av faggrunnlagene (del 3) er det satt opp budsjetter som avspeiler den ressursinnsatsen miljøforvaltningen synes er realistisk og nødvendig for å få gjennomført et minimum av tiltak for å ta vare på artene. Hva som blir de faktiske økonomiske konsekvensene av å prioritere disse artene for forvaltningen, vil avhenge av hvilket ambisjonsnivå regjeringen legger seg på i så henseende.

Klima- og miljødepartementet slutter seg i hovedsak til Miljødirektoratets tilrådning.

5 MERKNADER TIL DE ENKELTFORSKRIFTENE

5.1 Skredmjelt (*Oxytropis campestris ssp. scotica*)

Landbruks- og matdepartementet (LMD) skriver at det er vanskelig å se hva som er forvaltningsmålet for arten.

Statens landbruksforvaltning (SLF) mener at det er mest hensiktsmessig å ivareta skredmjelt gjennom bruk av allerede eksisterende virkemidler (naturmangfoldloven, plan- og bygningsloven, landbrukets sektorregelverk) og frivillige avtaler. Å vedta en egen forskrift for å forvalte en art som trues av ras og gjengroing pga. et varmere klima, er etter SLFs vurdering overflødig. De peker på at det kun finnes to lokaliteter med arten, og at det kan igangsettes en prosess med sikte på å inngå frivillige avtaler med Hjelmeland kommune og med berørte grunneiere og rettighetshavere.

Hjelmeland kommune, som er den eneste kommunen med kjente intakte forekomster med arten, støtter forslaget til forskrift for skredmjelt. Det vises til at formålet med å vedta prioriterte arter etter naturmangfoldloven er å ta vare på mangfoldet og å hindre at disse artene blir utryddet. Kommunen peker på at det er viktig at det blir brukt ressurser på å overvåke utviklinga på de to lokalitetene med arten, og at det er positivt at det utarbeides en handlingsplan for arten. Samtidig mener de at det er viktig at det blir avsatt ressurser til å få gjennomført de planlagte tiltakene.

Hjelmeland kommune viser videre til at de to kjente lokalitetene for skredmjelt geografisk ligger slik til at det ikke er grunn til å forvente store brukskonflikter. Det pekes på at lokaliteten i Førre ligger særst utilgjengelig til. Lokaliteten ved Ritland ligger i et område som blir brukt til sauebeite, en driftsvei passerer forbi, og det er flere hytter og stølsbuer i nærheten. Det pekes på at det bare er en fordel at beitebruken fortsetter på minst samme nivå som i dag. Det antas uansett ikke at den foreslåtte forskriften vil gi særlig negative konsekvenser for brukerne av området.

Norsk botanisk forening (NBF) påpeker at det bare er kjent to lokaliteter for skredmjelt, og at arten ikke er kulturbetinget. NBF ber derfor Miljødirektoratet om å vurdere områdevern som alternativ til forskrift som prioritert art. NBF argumenterer med at gjennom områdevern vil forvaltningen få større mulighet til å gjennomføre målrettede tiltak for å bevare de to gjenværende forekomstene av skredmjelt.

Samarbeidsutvalget for biologisk mangfold (SABIMA) støtter forslaget til forskrift for skredmjelt med økologisk funksjonsområde, og er godt fornøyd med at det er utarbeidet kart som viser de økologiske funksjonsområdene for arten.

Norges bondelag går imot at skredmjelt blir en prioritert art. De viser til at arten allerede er fredet, og mener at miljømyndighetene heller bør bevare artene gjennom frivillige avtaler om skjøtsel og bruk med grunneierne.

Miljødirektoratet viser til at forvaltningsmålet for skredmjelt, som er sterkt truet på Norsk rødliste 2010, er at den skal ivaretas på lang sikt og at den skal forekomme i levedyktige bestander i sitt naturlige utbredelsesområde, jf. naturmangfoldloven § 5. Med den kunnskapen som foreligger i dag, der skredmjelt på verdensbasis bare er kjent fra to lokaliteter i Hjelmeland kommune og to lokaliteter i Skottland, er den blant de artene som direktoratet mener at Norge bør ta et særskilt ansvar for å ivareta. Etter gjeldende rett er det ikke helt avklart hva eksisterende fredning omfatter. Direktoratet vurderer derfor at en prioritering vil gi en bedre beskyttelse av skredmjelt enn gjeldende fredning, jf. tidligere merknader. En målrettet skjøtelsplan for begge lokalitetene, basert på en langsiktig ordning som prioriterte arter er ment å være, vil kunne gjennomføres ved hjelp av tilskuddsordningen for truede arter. Slik det også er påpekt av Hjelmeland kommune, er det ingen grunn til å forvente store brukskonflikter for noen av de to lokalitetene for skredmjelt. Den foreslåtte forskriften vil dermed ikke gi vesentlig negative konsekvenser for brukerne av områdene.

Direktoratet er ikke enig i at å igangsette en prosess med sikte på å inngå tidsavgrensede, frivillige avtaler med berørte grunneiere og rettighetshavere bedre vil bidra til å nå forvaltningsmålet for skredmjelt enn å utpeke den som prioritert art. Det er forøvrig heller ikke noe kriterium for prioriterte arter at de bør være kulturbetinget.

Direktoratet vil peke på at på samme måte som ved områdevern, gir virkemiddelet prioritert art anledning for Fylkesmannen til å igangsette skjøtsel selv om grunneier skulle motsette seg dette, jf. naturmangfoldloven § 24 andre ledd, jf. § 47.

Klima- og miljødepartementet slutter seg til Miljødirektoratets tilrådning.

5.2 Svartkurle (*Nigritella nigra*)

5.2.1 Overordnede merknader

Statens landbruksforvaltning (SLF) skriver at svartkurle oppfyller alle de tre kriteriene i naturmangfoldloven som det skal legges særlig vekt på i forbindelse med utvelgelse av prioriterte arter, og ser at dette virkemiddelet kan være hensiktsmessig for bedre å ivareta arten. De påpeker at dersom arten blir prioritert, er det svært viktig med et godt samarbeid og god informasjonsflyt mellom avdelingene hos Fylkesmannen, kommuner og grunneiere/rettighetshavere. Det vil sikre omforente forvaltnings- og skjøtselstiltak, og minske evt. konfliktpotensial.

Fylkesmannen i Sør-Trøndelag, som har vært hovedansvarlig for utarbeidelsen av faggrunnlaget for svartkurle, og som har et nasjonalt koordineringsansvar for oppfølgingen av dette, støtter forslaget om å utpeke svartkurle som prioritert art uten økologisk funksjonsområde. De mener at dette vil bidra til å sikre at svartkurle og dens genetiske mangfold ivaretas på lang sikt, og vil sikre at arten forekommer i levedyktige bestander i det nåværende kjente utbredelsesområdet. Fylkesmannen viser til at svartkurle åpenbart har en bestandssituasjon eller bestandsutvikling som strider mot forvaltningsmålet i naturmangfoldlovens § 5 første ledd, og det legges også til grunn at arten er en ansvarsart for Norge. Videre viser de til at svartkurle allerede er fredet, og at en prioritering av arten vil legge relativt få nye begrensninger på dagens bruk av lokalitetene. Det vises videre til at en prioritering av arten vil gjøre det mulig for bl.a. kommuner og grunneiere å søke om statlig støtte til å skjøtte leveområder for arten.

Fylkesmannen i Oppland er enig i Miljødirektoratets vurdering av at prioritert art er det mest hensiktsmessige og effektive virkemiddelet for å ta vare på svartkurle i et langsiktig perspektiv, og støtter forslaget om å gjøre arten til en prioritert art.

Norges bondelag viser til at slåttemark allerede er tatt inn i ordningen «utvalgte naturtyper» og at det her ligger en mulighet til å gi svartkurle nødvendig beskyttelse og skjøtsel. De viser også til at arten allerede er fredet. Norges bondelag går derfor imot at svartkurle blir en prioritert art, og at miljømyndighetene i stedet bør bevare arten gjennom frivillige avtaler om skjøtsel og bruk med grunneierne, samt utnytte de mulighetene som ligger i at slåttemark er en utvalgt naturtype.

Norsk botanisk forening er positiv til utvelgelsen av svartkurle som prioritert art, og mener det kan være avgjørende at arten får en slik status for å forhindre at den forsvinner fra norsk natur.

Miljødirektoratet er tilfreds med at en rekke høringsinstanser er positive til å gi svartkurle status som prioritert art. Selv om svartkurle allerede finnes i den utvalgte naturtypen slåttemark, omfatter naturtypen bare en del av svartkurlas kjente bestander. Reglene om utvalgt naturtype gir dessuten en vesentlig lavere grad av beskyttelse enn reglene om prioriterte arter. For å ivareta en så sjelden og sterkt truet art, som også er en ansvarsart for Norge, må en etter direktoratets syn ta i bruk et virkemiddel som sikrer alle artens lokaliteter mot ødeleggelse, bl.a. gjødsling, nydyrking, og nedbygging, noe en prioritering av arten vil gjøre. Frivillige avtaler om skjøtsel med grunneierne er viktige bidrag for ivaretagelse av artens forekomster i kulturlandskapet, men dette kan likevel ikke erstatte den generelle og stabile beskyttelsen mot inngrep og andre negative påvirkningsfaktorer

som arten får gjennom å bli en prioritert art. En prioritering vil dessuten gi en bedre beskyttelse for arten enn den eksisterende fredningsforskriften, jf. tidligere merknader.

Klima- og miljødepartementet slutter seg til Miljødirektoratets tilrådning.

5.2.2 Kunnskapsgrunnlaget

Landbruks- og matdepartementet mener at det er for dårlig kunnskapsgrunnlag om arten, og peker på at det i faggrunnlaget står at det er for dårlig kunnskap om svartkurlas respons på skjøtsel i ulike plantesamfunn og under ulike klimaforhold.

Statens landbruksforvaltning mener at alle kjente lokaliteter for arten burde ha vært oppsøkt i arbeidet med faggrunnlaget for å få bedre kunnskap om utviklinga av arten.

Fylkesmannen i Sør-Trøndelag peker på at det de siste tre, fire år har vært gjennomført målrettet feltarbeid for å øke kunnskapen om forekomster av svartkurle i fylket, og at de nå kjenner totalt 25 lokaliteter i fylket.

Fylkesmannen i Oppland mener at det er viktig å prioritere forskning på svartkurle, særlig artens respons på skjøtsel, for å øke kunnskapsbasen i forvaltningen av arten.

NTNU Vitenskapsmuseet mener at enkelte budsjettposter i handlingsplanen for svartkurle er satt for lavt (kartlegging, overvåking, restaurering og skjøtsel), mens andre er satt noe for høyt (informasjonsarbeid).

Miljødirektoratet viser til at det i er dag god kunnskap om svartkurlas utbredelse/lokaliteter og bestandsutvikling samt trusselfaktorer, noe som bl.a. kan tilskrives arbeidet med re- og nykartlegging som har blitt gjennomført de seinere åra. Dette arbeidet har skjedd i regi av Fylkesmannen i Sør-Trøndelag, som i 2010 fikk i oppdrag av daværende Direktoratet for naturforvaltning å følge opp utkastet til handlingsplan for svartkurle. Kunnskapsstatus per september 2014 er at det er 43 intakte lokaliteter med arten i Norge. 31 av de tidligere kjente lokalitetene er vurdert som utgått. I tillegg finnes det 13 usikre, gamle registreringer. De usikre, gamle registreringene har som regel upresis stedsangivelse. Når disse oppsøkes, medfører dette ofte behov for søk i et større område, noe som er ressurskrevende. Tilgjengelige budsjettmidler til kartlegging har gått ned de seinere åra, noe som har medført at innsatsen har blitt trappet ned. Det har også blitt igangsatt overvåking av enkelte lokaliteter, bl.a. av hovedlokaliteten i Sølendet. Direktoratet kjenner ikke alle detaljer når det gjelder artens respons på skjøtsel i ulike plantesamfunn, og under ulike klimaforhold, men dette er kunnskap som etter direktoratets syn ikke er avgjørende for å kunne prioritere arten. Blir arten prioritert, vil arbeidet med rekartlegging og overvåking av svartkurlas lokaliteter, bl.a. for å kunne vurdere effekter av skjøtselstiltak, kunne bli styrket.

Klima- og miljødepartementet slutter seg til Miljødirektoratets tilrådning.

5.2.3 Skjøtsel

Statens landbruksforvaltning peker på at det er viktig å legge til rette for en forutsigbar, langvarig og aktiv skjøtsel for å lykkes med å skape en god dialog med grunneiere, og at dette er sentralt for å ta vare på arter i kulturlandskapet. Ettersom arten er avhengig av beite, men samtidig følsom for overbeiting, ber de om at det optimale beitetrykket for denne arten blir bedre definert. Dette vil gi klarere rammer for grunneiere som har arten på sin eiendom, og vil motvirke at disse avstår fra beiting for å gardere seg mot å skade arten.

Fylkesmannen i Oppland peker på at de økonomiske virkemidlene i jordbruket vil kunne bli et viktig virkemiddel i tillegg til en prioritering av arten, og mener at en ytterligere spissing av tilskuddsordningene i Regionalt miljøprogram (RMP) vil kunne gi et økt bidrag til dette. Fylkesmannen ønsker at Miljødirektoratet setter et større fokus på dette i samarbeidet med de nasjonale landbruksmyndighetene.

Oppdal kommune viser til at svartkurle har vært i tilbakegang i kommunen, men at de i 2008 fikk utarbeidet en skjøtelsesplan for fire lokaliteter, og i 2009 startet grunneierne med skjøtselstiltak på disse lokalitetene. I 2011 ble det laget skjøtelsesplaner for to nye lokaliteter i kommunen. Til sammen er det i dag skjøtsel på seks lokaliteter med svartkurle i kommunen.

Miljødirektoratet viser til at langsiktig og kunnskapsbasert skjøtsel, utført i samarbeid med grunneierne, er en viktig forutsetning for å lykkes med å ivareta svartkurle i kulturlandskapet. Det arbeidet Oppdal kommune har gjort med utarbeiding av skjøtelsesplaner i samarbeid med grunneiere, er et godt eksempel på hvordan dette kan gjøres i praksis.

Mange lokaliteter med svartkurle i kulturlandskapet er i dag omfattet av skjøtelsesplaner, som har blitt inngått på frivillig basis med grunneier. Før skjøtsel settes i gang, er det viktig at det utarbeides en faglig god skjøtelsesplan, som minst inneholder en beskrivelse av hvordan skjøtselen skal utføres og hvilke hensyn som skal tas, en målsetting med tiltakene, en tidsplan, og et opplegg for oppsyn og overvåking av skjøtselen. Det er svært viktig at alle tiltak dokumenteres og kartlegges nøye slik at effekten av tiltakene kan evalueres og etterprøves. Dette er et langsiktig arbeid og det er per oktober 2014 for tidlig å trekke slutninger om effekten av de igangsatte skjøtelsesplanene.

Det foreligger ennå ikke nok kunnskap om det optimale beitetrykket for svartkurle, men med videre systematisk overvåking av svartkurlas lokaliteter, som er foreslått som tiltak i handlingsplanen, vil man etterhvert kunne vurdere effekter av skjøtselstiltak. Samtidig vil direktoratet påpeke at en del svartkurle-bestander ikke er avhengig av beite, da disse ikke vokser i kulturlandskapet.

Direktoratet er enige med Fylkesmannen i Oppland i at jordbrukets økonomiske virkemidler er viktige, bl.a. for å få til skjøtsel i lokaliteter med svartkurle i kulturlandskapet, og tar med seg Fylkesmannens synspunkter om behov for videre spissing av tilskuddsordningen RMP i den videre dialogen med Landbruksdirektoratet.

Miljødirektoratet ser, som NTNU vitenskapsmuseet kommenterer, at det i budsjettet i handlingsplanenes for svartkurle er satt av relativt mye penger til informasjonsarbeid. Svartkurle er en art som finnes på flere lokaliteter i flere fylker, og informasjonsbehovet er følgelig stort. Svartkurle er erfaringsmessig en art som er lett å indentifisere og som samtidig er særdeles lett å kommunisere ut til publikum. Miljødirektoratet tror økt kunnskap hos publikum om en art som svartkurle, vil kunne øke interessen for biologisk mangfold generelt, ikke minst i i lokalmiljøet.

Klima- og miljødepartementet slutter seg i hovedsak til Miljødirektoratets tilrådning.

5.2.4 Økologiske funksjonsområder - områdevern

Statens landbruksforvaltning viser til at svartkurle ikke er foreslått med økologisk funksjonsområde, og er bekymret for at dette i praksis vil kunne innebære store restriksjoner på igangværende bruk, og dette i et uklart avgrenset geografisk område. SLF

reiser spørsmålet om ikke restriksjonsnivået her vil kunne gå lengre enn det er hjemmelsgrunnlag for etter naturmangfoldloven. SLF synes det bør diskuteres om arten bør gis en forskrift med økologisk funksjonsområde i stedet, eller om det bør vurderes biotopvern etter § 38.

Norges bondelag mener det er i strid med naturmangfoldloven når det fremmes forslag om prioritering av svartkurle uten økologisk funksjonsområde, men likevel med strenge restriksjoner på arealbruken i et udefinert område rundt arten, og mener at dette vil ramme de anbefalte skjøtselstiltakene som bl.a. er slått og beiting.

Samarbeidsutvalget for biologisk mangfold (SABIMA) er enige i begrunnelsen for at et økologisk funksjonsområde ikke er med i forskriften for svartkurle.

Miljødirektoratet ser at en prioritering av svartkurle uten økologisk funksjonsområde kan skape noe usikkerhet mht. rekkevidden av forbudene i § 3 i forslaget til forskrift. Bestemmelsen fastsetter et forbud mot uttak, skade og ødeleggelse, hvor bl.a. gjødsling, nydyrking og nedbygging regnes som ødeleggelse. Forbudet vil gjelde i et område som ikke er nærmere definert juridisk. Gjennom skjøtelsplaner vil man få definert rekkevidden av forbudet i forskriften § 3 mht. påvirkning fra jordbruk; både hvilke områder som må ivaretas av hensyn til svartkurle, hvilken bruk som er skadelig/ikke skadelig, og dermed også hvordan eksisterende jordbruksdrift må tilpasses for å ta hensyn til arten, for eksempel når det gjelder beitetrykk.

Miljødirektoratet kan ikke se at forbudet slik det er formulert i § 3 går lenger enn det det er hjemmel til, jf. naturmangfoldloven § 24 første ledd bokstav a, som sier at forskrifter om prioriterte arter kan «fastsette forbud mot enhver form for uttak, skade eller ødeleggelse av en prioritert art».

Sikring av de forekomster med svartkurle som ikke allerede finnes i verneområder gjennom biotopvern, vil kreve at flere og relativt små områder må vernes gjennom egne verneprosesser. For en sterkt truet art som svartkurle, som bl.a. er truet av arealinnngrep og annen habitatødeleggelse, og der kunnskapen om utbredelse er god, er det etter direktoratets syn mest hensiktsmessig å bruke virkemiddelet prioritert art for å sikre arten. Gjennom en prioritering vil også eventuelle nye lokaliteter med arten bli sikret. Dette utelukker imidlertid ikke bruk av områdevern for å sikre viktige lokaliteter med svartkurle på et senere tidspunkt.

Klima- og miljødepartementet slutter seg til Miljødirektoratets tilrådning.

5.2.5 Øvrige merknader til forskriftsteksten

Fylkesmannen i Oppland viser til erfaringene fra Håkåsøter naturreservat, og mener at det er viktig å ha fokus på gjengroing, overbeite og konsentrert husdyrtråkk som skadelig for svartkurle, samtidig som et tilpasset husdyrbeite er et av de viktigste virkemidlene for å ta vare på arten.

Fylkesmannen i Sør-Trøndelag viser til at det i forskriften § 3 står at bl.a. gjødsling regnes som ødeleggelse, og mener det bør vurderes om det er behov for at det i retningslinjene står at gjødsling fra dyr på beite er tillatt.

Norsk botanisk forening (NBF) viser til at gjødsling har en negativ effekt på arten, og mener det er viktig at forskriften inneholder et forbud mot gjødsling i leveområdet til arten. Da sau og hest ofte beiter selektivt på orkidearter, mener de at Miljødirektoratet bør vurdere å ta med i forskriften et forbud mot saue- og hestebeite i blomstringstida.

Miljødirektoratet er enig med Fylkesmannen i Oppland og NBF i at overbeite av bl.a. sau kan være en viktig trusselfaktor mot svartkurle lokalt. Direktoratet mener likevel at forskriften ikke bør inneholde et generelt forbud mot dette. Beite, som diskutert i faggrunnlagets vedlegg 3, er funnet å ha ulik effekt på svartkurle ut fra hvilken art som beiter. Miljødirektoratet finner det mer hensiktsmessig at det gjøres vurderinger knyttet til behovet for regulering av beite i et område i forbindelse med utarbeiding av skjøtselsplaner.

Forskriften inneholder et forbud mot «gjødsling», som er rettet mot gjødsling igangsatt av mennesker. Ved en framtidig revisjon av veileder til forskrifter om prioriterte arter vil en kunne presisere at forbudet ikke rammer gjødsling fra dyr på beite.

Klima- og miljødepartementet slutter seg til Miljødirektoratets tilrådning.

5.2.6 Økonomiske og administrative konsekvenser for forvaltningen

Oppdal kommune viser til at siden det knytter seg økonomiske tilskuddsordninger til gjennomføring av skjøtsel og overvåking av prioriterte arter, så vil ikke innføring av forskrift om prioritert art for svartkurle ha noen direkte økonomiske konsekvenser for kommunen. De er likevel noe bekymret for at den kommunale miljø- og landbruksforvaltningen får flere arbeidsoppgaver i forbindelse med oppfølgingen av slike nye forskrifter, og at dette dermed indirekte vil gi økonomiske konsekvenser.

Kommunen presiserer at de er stolte av sitt biologiske mangfold både i kulturlandskapet og i naturlandskapet, og at de sammen med involverte grunneiere ønsker å arbeide videre med forvaltning og skjøtsel av verdifulle naturområder. De mener det derfor bør vurderes om kommuner med forekomster både av prioriterte arter og utvalgte naturtyper kan gis en økonomisk støtte som er mer langsiktig enn fra år til år, slik dagens tilskuddsordning er lagt opp.

Miljødirektoratet er enig med Oppdal kommune i at ordningen med prioriterte arter ikke er uten økonomiske eller administrative konsekvenser for kommunene. Blant annet vil det kunne være behov for bistand fra kommunene i forbindelse med Fylkesmannens arbeid med å informere grunneiere og andre rettighetshavere som har prioriterte arter på sin eiendom.

Et kommunalt engasjement er ofte avgjørende for lokalt engasjement og innsats. Arrangering av slåttedager/svartkurledager, hvor kommunen og grunneiere sammen diskuterer skjøtsel og ivaretagelse av lokaliteter, synes å ha svært positiv effekt på grunneieres videre engasjement. Miljødirektoratet erkjenner at kommunene trenger økonomiske bidrag for å kunne prioritere denne type arbeid videre. Gjennom tilskuddsordningen for truede arter vil kommuner og grunneiere kunne søke om midler til å gjennomføre slike tiltak.

Miljødirektoratet ser absolutt fordelene med å kunne gi mer langsiktig støtte både til kommuner og grunneiere for å ivareta prioriterte arter. Innenfor dagens tilskuddsordning kan det være mulig å gi mer langsiktig støtte til grunneiere som inngår skjøtselsavtaler med Fylkesmannen.

Klima- og miljødepartementet slutter seg til Miljødirektoratets tilrådning.

5.3 Trøndertorvmose (*Sphagnum troendelagicum*)

5.3.1 Overordnede merknader

Landbruks- og matdepartementet (LMD) etterlyser en utredning av hvordan prioriteringen av trøndertorvmose inngår i en eventuell plan for bevaring av moser eller nyoppdagede sjeldne arter, eller eventuelt andre beveggrunner en har hatt for forslaget om å prioritere arten.

Statens landbruksforvaltning (SLF) mener at det er mest hensiktsmessig å ivareta trøndertorvmosen gjennom bruk av allerede eksisterende virkemidler (naturmangfoldloven, plan- og bygningsloven, landbrukets sektorregelverk). De mener at en egen forskrift for å forvalte arten er overflødig, da eksisterende virkemidler og frivillige avtaler er tilstrekkelig for ivaretagelse. De peker bl.a. på at eksisterende regelverk har bestemmelser som forbyr nygrøfting av myr med tanke på skogproduksjon. Ettersom denne arten har en utbredelse som er begrenset til ni områder innenfor fem kommuner, mener de at Miljødirektoratet og Fylkesmannen kan påbegynne en prosess med sikte på å inngå frivillige avtaler med kommuner og grunneiere/rettighetshavere som er direkte berørt av forvaltningen av denne arten og dens leveområder.

SLF viser til at eksisterende forvaltningssystem for skognæringa i stor grad kan ivareta trøndertorvmosens lokaliteter i skog, og følgelig sikrer arten mot eventuell negativ påvirkning fra skognæringa. SLF mener dessuten at Miljødirektoratets vurdering av eksisterende virkemidler knyttet til jord- og skogbruk synes å være mangelfull, bl.a. fordi noen av virkemidlene knyttet til skogbruk ikke er omtalt og vurdert i faggrunnlaget (Miljøregistreringer i skog (MiS), Levende Skog og miljøsertifisering, meldepliktig hogst, forskrift om tilskudd til skogbruksplanlegging med miljøregistreringer, samt forskrift om nærings- og miljøtiltak i skogbruket).

Fylkesmannen i Nord-Trøndelag, som har hatt hovedansvaret for å utarbeide faggrunnlaget for trøndertorvmose, anbefaler at forskriften med de foreslåtte økologiske funksjonsområdene for trøndertorvmose blir vedtatt. Etaten mener at forskriften vil være et viktig bidrag til å bevare arten, da status som prioritert art vil sikre at det blir tatt hensyn til de kjente lokalitetene i framtida.

Norsk botanisk forening (NBF) mener at denne arten, som så langt bare er funnet i Norge, er viktig å prioritere. De synes den foreslåtte forskriften er god, og at det er svært viktig at alle kjente forekomster får et individuelt tilpasset funksjonsområde. Likevel mener NBF at områdevern også bør vurderes som et supplement, slik at i hvert fall de største populasjonene blir vernet som naturreservat.

Samarbeidsutvalget for biologisk mangfold (SABIMA) støtter forslaget til forskrift for trøndertorvmose med økologisk funksjonsområde. I lys av at de tidligere har påpekt at definisjonen av økologisk funksjonsområde i forskriften ikke er tilstrekkelig, ser de det som gledelig at det er utarbeidet kart som viser de økologiske funksjonsområdene for arten.

Miljødirektoratet viser til at trøndertorvmose er en av svært få endemiske arter for Norge, og er kun påvist noen få steder i Nord-Trøndelag. Da den totale utbredelsen av arten er innenfor landets grenser, er arten også en klar «ansvarsart» for Norge. I tillegg er arten oppført som sterkt truet (EN) på den norske rødlista. Arten oppfyller dermed to av kriteriene for prioritering etter naturmangfoldloven § 23.

For å oppnå forvaltningsmålet i naturmangfoldloven § 5 for denne arten, er det etter direktoratets syn nødvendig med langsiktig og vidtfaende sikring av alle artens

lokaliteter mot mulige inngrep. Dette oppnår man ikke gjennom frivillige avtaler med grunneiere og ved bruk av eksisterende virkemidler i plan- og bygningsloven og sektorregelverket. Å gi arten status som en prioritert art med økologisk funksjonsområde vil gi trøndertorvmosen den beskyttelsen arten trenger for å kunne overleve på lang sikt. Områdevern kan eventuelt vurderes som et supplement for å sikre viktige lokaliteter med trøndertorvmose.

I det oppdaterte faggrunnlaget som oversendes med tilrådingen, er det innarbeidet en enda grundigere omtale av skogbrukets virkemidler, bl.a. om MiS og miljøsertifisering.

Grunneiere har gjennom befaringer blitt godt informert om lokaliteter på sine eiendommer.

Klima- og miljødepartementet slutter seg til Miljødirektoratets tilrådning.

5.3.2 Kunnskapsgrunnlaget

Landbruks- og matdepartementet (LMD) er uenig i vurderingen av at kunnskapsgrunnlaget for trøndertorvmosen er godt. De peker på at det ikke er gjort undersøkelser som sier noe om bestandsutviklingen for arten på de kjente voksestedene, og at det ikke er påvist noen tilbakegang i bestanden, slik at man ikke kan si om arten er i tilbakegang. Videre peker de på at det ikke finnes noen konkrete og kjente trusler mot arten. Til tross for dette velger man å sette i gang et arbeid med handlingsplan og forskriftsfestet vern av en art som det er vanskelig å se at får noen betydning for arten, skriver LMD. LMD savner at prioriteringen og ressursinnsatsen for trøndertorvmose forklares nærmere, og viser til at det i handlingsplanen bl.a. legges opp til fertilitetsstudier som ledd i arbeidet med overvåking av arten. De ønsker å vite hvilken innsats og hvilket omfang det videre arbeidet med trøndertorvmose får.

Statens landbruksforvaltning (SLF) peker på at det i faggrunnlaget står at man ikke har helt sikre holdepunkter for at trøndertorvmose er i tilbakegang, og at det er nærliggende å tro, men at det ikke kan påvises, at myrgrøfting og drenering har ødelagt lokaliteter med arten. På denne bakgrunn setter SLF spørsmålsteget ved om kunnskapsgrunnlaget er godt nok for denne arten, jf. naturmangfoldloven § 8.

NTNU Vitenskapsmuseet synes planen om å fremme trøndertorvmose som en prioritert art er meget god, og poengterer viktigheten av å få på plass overvåking av de lokalitetene som er kjent. De mener at kunnskapsoppbygging er grunnleggende for en god framtidig forvaltning av denne endemiske arten.

Miljødirektoratet viser til at trøndertorvmose er beskrevet som ny art for vitenskapen av professor Kjell Ivar Flatberg ved NTNU i 1988. Han har gjennomført et grundig feltarbeid, og det er ikke å forvente at arten dukker opp med mange flere lokaliteter. Dette er en art der kunnskap om artens utbredelse må kunne sies å være svært god.

LMD og SLF hevder i sine kommentarer at det ikke er påvist noen tilbakegang i bestanden. En må for det første her være klar over at det bare er drøye 25 år siden arten først ble oppdaget, og de fleste forekomstene har blitt oppdaget under kartleggingsinnsats i de senere årene. Det er derfor, sett under ett, en svært kort tidsperiode en har med å gjøre. Påstanden er dessuten feil. For en av lokalitetene ser arten ut til å ha forsvunnet helt mellom 1994 og i dag (ikke gjenfunnet). For en annen lokalitet er det sterke indikasjoner på tilbakegang. Med så få lokaliteter som det her er snakk om, og over såpass kort tid, så er dette en betydelig og alvorlig tilbakegang. I tillegg til dette, har dessuten trøndertorvmosen i dag også en *bestandssituasjon* som strider mot forvaltningsmålet i naturmangfoldloven.

Når det gjelder trusler mot arten så er det påpekt at grøfting og drenering av myr er den største trusselen mot arten. Dette, i tillegg til at arten har små og få populasjoner, gjør at trøndertorvmose er oppført som sterkt truet på den Norske Rødlista (2010).

Arten er en av to endemiske mosearter for Norge, det vil si at den ikke er funnet noe annet sted i verden. Også dette gjør at Norge bør ta et særskilt ansvar for at arten sikres betydelig bedre enn hva som er tilfellet i dag.

I forslaget til handlingsplan legges det opp til fertilitetsobservasjoner, ikke fertilitetsstudier. Slike observasjoner vil inngå i overvåkningen, og er, som det står i faggrunnlaget, en bevisst registrering av om individene har utviklet kjønnsorganer og om det produseres sporehus.

Når det gjelder forskningsbehov, så har det vært Miljødirektoratets ønske at slike behov skisseres i alle faggrunnlag, men at det ikke er aktuelt å finansiere dette over handlingsplanen (unntatt i helt særlige tilfelle, f.eks. forskning som er helt nødvendig for å gjennomføre tiltak i handlingsplanen, noe som ikke er tilfelle her). Forskningsbehov utover dette må søkes finansiert gjennom andre kanaler. Direktoratet er enige i at dette er for dårlig kommunisert i faggrunnlaget, og dette er blitt rettet opp.

Klima- og miljødepartementet slutter seg til Miljødirektoratets tilrådning.

5.3.3 Økonomiske konsekvenser for grunneiere og andre rettighetshavere

Grong kommune viser til at en av forekomstene av trøndertorvmose i Grong ligger i en av nedfartene/heistraseene i Grong skisenter. De mener derfor det er viktig at ikke forskriften medfører en vesentlig vanskeliggjøring av igangværende og framtidig bruk for grunneieren og andre rettighetshavere, og de forutsetter at forvaltningsmyndigheten inngår avtaler med disse om eventuelle tiltak som skal være tillatt utover forbudene i forskriften. Kommunen framholder at dersom bestemmelsene vil medføre en vesentlig vanskeliggjøring av igangværende bruk, og et vesentlig tap, er det viktig at grunneier kan få medhold i at det gjøres unntak for de aktuelle områdene fra forskriften om denne prioriterte arten.

Fordi lokalitetene ligger i myrområder uten særlig produktiv skog, antar Fylkesmannen i Nord-Trøndelag at det vil være et lavt konfliktnivå ved å vedta arten som prioritert. Det vises til at dersom skogbruk eller andre viktige næringsinteresser blir hindret som følge av bestemmelsene i forskriften, så er det viktig at slike interesser avveies ved dispensasjonssøknader.

Miljødirektoratet viser til at lokaliteten av trøndertorvmose som ligger helt perifert i en alpintrasé i Grong kommune, inngår trolig i den delen av traseen som blir vinterpreparert. En vet ikke med sikkerhet, men vinterprepareringen behøver ikke å ha innflytelse på mosens overlevingssevne. Det som bør unngås er motorisert ferdsel i funksjonsområdet i den snøfrie delen av året med beltebiler/scootere o.l., som mekanisk vil kunne forstyrre/ødelegge mosebunnen. Grunneier/rettighetshaver bør kontakte Fylkesmannen for å få avklart hvordan aktivitetene i området kan gjennomføres slik at trøndertorvmosen ivaretas. Dette kan om ønskelig gjøres gjennom en avtale med Fylkesmannen. Denne lokaliteten bør overvåkes for å finne ut av om arten påvirkes negativt som følge av lokalitetens nærhet til alpintraseen.

Klima- og miljødepartementet slutter seg til Miljødirektoratets tilrådning.

Klima- og miljødepartementet

t i l r å r :

Forskrifter om skredmjelt, svartkurle og trøndertorvmose som prioriterte arter fastsettes i samsvar med vedlagte forslag (vedlegg 1-3)

FORSKRIFT OM SKREDMJELT (*OXYTROPIS CAMPESTRIS SSP. SCOTICA*) SOM PRIORITERT ART

Fastsett ved kongeleg resolusjon 29. mai 2015 med heimel i lov 19. juni 2009 nr.100 om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfaldlova) §§ 23, 24, 62 og 77. Fremja av Klima- og miljødepartementet.

§ 1. Skredmjelt som prioritert art

Skredmjelt (*Oxytropis campestris ssp. scotica*) er utpeika som prioritert art.

§ 2. Føremål

Føremålet med forskrifta er å ivareta skredmjelt i samsvar med forvaltningsmålet for artar i naturmangfaldlova § 5 første ledd.

§ 3. Forbod mot uttak, skade og øydelegging

Alle former for uttak, skade eller øydelegging av skredmjelt er forbode. Som øydelegging er medrekna tilplanting, deponering og uttak av massar, utbygging, vegbygging og andre handlingar dersom dei er eigna til å skade, tildekke eller på annan måte forringe førekomstar av arten.

§ 4. Arten sitt økologiske funksjonsområde

Som økologisk funksjonsområde for skredmjelt reknast arten sitt leveområde.

I det økologiske funksjonsområdet for skredmjelt er bruk som tar omsyn til leveområda for arten tillaten. Annan bruk er ikkje tillaten. Med unntak av dei handlingane som er nemnte i tredje ledd, kan forvaltningsstyresmakta inngå avtale med grunneigar eller rettshavar om kva for handlingar som skal vere tillatne, og kva for handlingar som ikkje skal vere tillatne. Forbodet etter andre punktum gjeld ikkje for handlingar som er regulerte i avtalen.

Tilplanting, deponering og uttak av massar, utbygging og vegbygging er forbode.

Dersom reglane i andre eller tredje ledd fører til ei vesentleg vanskeleggjering av igangverande bruk og eit vesentleg tap, kan grunneigar krevje at området blir verna etter naturmangfaldlova kapittel V, eller at det blir gjort unntak frå prioriteringa for dei aktuelle områda etter § 8.

Dersom det blir planlagt inngrep i eit økologisk funksjonsområde for skredmjelt, kan forvaltningsstyresmakta krevje at følgjene av det planlagde inngrepet for arten blir klarlagt, i samsvar med naturmangfaldlova § 24 første ledd bokstav c.

Ved vedtak etter anna lovverk, skal omsynet til arten og arten sitt økologiske funksjonsområde bli ivareteke i samsvar med denne forskrifta.

§ 5. Handlingsplan

Det skal utarbeidast handlingsplan med nærare retningslinjer for forvaltning, skjøtsel eller andre typar tiltak som er nødvendige for å ta vare på arten sine økologiske funksjonsområde.

§ 6. Skjøtsel

Forvaltningsstyresmakta, eller den forvaltningsstyresmakta har inngått avtale med, helst grunneigar, kan setje i verk tiltak i samsvar med naturmangfaldlova § 47, jf. § 24 andre ledd, for å oppretthalde eller oppnå den natur- eller kulturtilstanden som er nødvendig for å sikre bevaring av arten.

§ 7. Forvaltningsstyresmakt

Fylkesmannen er forvaltningsstyresmakt etter forskrifta.

§ 8. Dispensasjon

Fylkesmannen kan, etter søknad, gjere unntak frå forboda i § 3, § 4 andre ledd andre punktum, og § 4 tredje ledd, i samsvar med reglane i naturmangfaldlova § 24 femte ledd. Gjeld søknaden fleire fylke, blir han handsama av Miljødirektoratet.

Ved søknad om dispensasjon frå forskrifta, kan forvaltningsorganet krevje at følgjene av det planlagde tiltaket for arten blir klarlagde, i samsvar med naturmangfaldlova § 24 første ledd bokstav c.

§ 9. Ikraftsetjing

Forskrifta trer i kraft straks.

Frå same tidspunkt blir det gjort følgjande endring i forskrift 21. desember 2001 nr. 1525 om fredning av truede arter: I vedlegg til forskrifta blir følgjande ord sletta: ”- Skredmjelt (*Oxytropis campestris* ssp. *scotica*)”.

FORSKRIFT OM SVARTKURLE (*NIGRITELLA NIGRA*) SOM PRIORITERT ART

Fastsatt ved kongelig resolusjon 29. mai 2015 med hjemmel i lov 19. juni 2009 nr. 100 om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven) §§ 23, 24, 62 og 77. Fremmet av Klima- og miljødepartementet.

§ 1. Svartkurle som prioritert art

Svartkurle (*Nigritella nigra*) utpekes som prioritert art.

§ 2. Formål

Formålet med forskriften er å ivareta svartkurle i samsvar med forvaltningsmålet for arter i naturmangfoldloven § 5 første ledd.

§ 3. Forbud mot uttak, skade og ødeleggelse

Enhver form for uttak, skade eller ødeleggelse av svartkurle er forbudt. Som ødeleggelse regnes gjødsling, nydyrking, nedbygging og andre handlinger dersom de er egnet til å skade, tildekke eller på annen måte forringe forekomster av arten.

§ 4. Skjøtsel

Forvaltningsmyndigheten, eller den forvaltningsmyndigheten har inngått avtale med, fortrinnsvis grunneier, kan iverksette tiltak i samsvar med naturmangfoldloven § 47, jf. § 24 andre ledd, for å opprettholde eller oppnå den natur- eller kulturtilstanden som er nødvendig for å sikre bevaring av arten.

§ 5. Forvaltningsmyndighet

Fylkesmannen er forvaltningsmyndighet etter forskriften.

§ 6. Dispensasjon

Fylkesmannen kan, etter søknad, gjøre unntak fra forbudet i § 3 i samsvar med naturmangfoldloven § 24 femte ledd. Gjelder søknaden flere fylker, behandles den av Miljødirektoratet.

Ved søknad om dispensasjon fra forskriften, kan forvaltningsorganet kreve at følgene at det planlagte tiltaket for arten klarlegges, i samsvar med naturmangfoldloven § 24 første ledd bokstav c.

§ 7. Ikrafttredelse

Forskriften trer i kraft straks.

Fra samme tidspunkt gjøres følgende endring i forskrift 21. desember 2001 nr. 1525 om fredning av truede arter: I vedlegg til forskriften slettes ordene ”- Svartkurle (*Nigritella nigra*)”.

FORSKRIFT OM TRØNDERTORVMOSE (*SPHAGNUM TROENDELAGICUM*) SOM PRIORITERT ART

Fastsatt ved kongelig resolusjon 29. mai 2015 med hjemmel i lov 19. juni 2009 nr. 100 om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven) §§ 23, 24 og 62. Fremmet av Klima- og miljødepartementet.

§ 1. *Trøndertorvmose som prioritert art*

Trøndertorvmose (*Sphagnum troendelagicum*) utpekes som prioritert art.

§ 2. *Formål*

Formålet med forskriften er å ivareta trøndertorvmose i samsvar med forvaltningsmålet for arter i naturmangfoldloven § 5 første ledd.

§ 3. *Forbud mot uttak, skade og ødeleggelse*

Enhver form for uttak, skade eller ødeleggelse av trøndertorvmose er forbudt. Som ødeleggelse regnes grøfting og andre tiltak som endrer vannbalansen i jorda, tråkk, nydyrking, utfylling og lagring av masser, vegbygging og andre handlinger dersom de er egnet til å skade, tildekke eller på annen måte forringe forekomster av arten.

§ 4. *Artens økologiske funksjonsområde*

Som økologisk funksjonsområde for trøndertorvmose regnes artens leveområder.

I det økologiske funksjonsområdet for trøndertorvmose er bruk som tar hensyn til artens leveområder tillatt. Annen bruk er ikke tillatt. Med unntak av de handlinger som er nevnt i tredje ledd, kan forvaltningsmyndigheten inngå avtale med grunneier eller rettighetshaver om hvilke handlinger som skal være tillatt, og hvilke som ikke skal være tillatt. Forbudet etter andre punktum gjelder ikke for handlinger som er regulert i avtalen.

Grøfting og andre tiltak som endrer vannbalansen i jorda, nydyrking, utfylling og lagring av masser, vegbygging samt andre former for nedbygging er forbudt.

Dersom bestemmelsene i andre eller tredje ledd medfører en vesentlig vanskeliggjøring av igangværende bruk og et vesentlig tap, kan grunneier kreve at området vernes etter naturmangfoldloven kapittel V eller at det gjøres unntak fra prioriteringen for de aktuelle områdene etter § 8.

Dersom det planlegges inngrep i et økologisk funksjonsområde for trøndertorvmose, kan forvaltningsmyndigheten kreve at følgene av det planlagte inngrepet for denne arten klarlegges i samsvar med naturmangfoldloven § 24 første ledd bokstav c.

Ved vedtak etter annet lovverk, skal hensynet til arten og dens økologiske funksjonsområde ivaretas i samsvar med denne forskriften.

§ 5. *Handlingsplan*

Det skal utarbeides handlingsplan med nærmere retningslinjer for forvaltning, skjøtsel eller andre typer tiltak som er nødvendige for å ta vare på artens økologiske funksjonsområder.

§ 6. *Skjøtsel*

Forvaltningsmyndigheten, eller den forvaltningsmyndigheten har inngått avtale med, fortrinnsvis grunneier, kan iverksette tiltak i samsvar med naturmangfoldloven § 47, jf. § 24 andre ledd, for å opprettholde eller oppnå den natur- eller kulturtilstanden som er nødvendig for å sikre bevaring av arten.

§ 7. *Forvaltningsmyndighet*

Fylkesmannen er forvaltningsmyndighet etter forskriften.

§ 8. *Dispensasjon*

Fylkesmannen kan, etter søknad, gjøre unntak fra forbudene i § 3, § 4 andre ledd andre punktum og § 4 tredje ledd i samsvar med reglene i naturmangfoldloven § 24 femte ledd. Gjelder søknaden flere fylker, behandles den av Miljødirektoratet.

Ved søknad om dispensasjon fra forskriften, kan forvaltningsorganet kreve at følgene at det planlagte tiltaket for arten klarlegges i samsvar med naturmangfoldloven § 24 første ledd bokstav c.

§ 9. Ikrafttredelse

Forskriften trer i kraft straks.